

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Veien til Santiago de Compostela

En analyse av pilegrimsveiens utvikling og
som fenomen i nyere tid.

Nadia Halvorsrød

Veileder

Professor Sverre Dag Mogstad

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne
Utdanningen.

Det teologiske menighetsfakultet, 2015, vår.

AVH505: Masteravhandling (30 ECTS)

Erfaringsbasert master

Innholdsfortegnelse

1. Tema for avhandling	s. 3
2. Problemstilling	s. 4
3. Metode	s. 5
4. Teoretiske perspektiver	s. 7
4.1. Sekularisering?	s. 8
4.2. Turners bidrag	s. 11
4.3. Etter Turner	s. 13
5. Pilegrimsvandringen som fenomen	s. 14
5.1. Vandringstrangen	s. 16
5.2. Vandring i bibelhistoriene	s. 17
5.3. Pilegrimen	s. 18
5.4. Pilegrimsfenomenet	s. 19
6. Ulike typer pilegrimssteder	s. 19
6.1. Pilegrimssteder etter hellige personer	s. 20
6.2. Pilegrimsmål til relikvier	s. 21
6.3. Pilegrimsmål etter åpenbaringer	s. 22
6.4. Pilegrimsmål etter undere	s. 24
6.5. Ikke-religiøse «pilegrimsmål»	s. 25
6.6. Åndelige, ikke-kristne pilegrimsmål	s. 27
6.7. Viktige nordiske pilegrimsmål	s. 27
6.8. Korstog som pilegrimsreise	s. 28
7. Relikviekultens begynnelse	s. 29
7.1. Relikviekulten vokser seg stor	s. 31
7.2. Historien bak boten, avlaten og skjærsilden	s. 31

7.3. Norges helgenkult	s. 34
7.4. Martin Luthers kritikk	s. 35
8. Den hellige apostelen Jakob den Eldre	s. 38
8.1. Santiago «Maurerdreper»	s. 39
8.2. Jakobs år	s. 40
9. Caminoens begynnelse	s. 42
9.1. Caminoens tre epoker	s. 44
9.2. Fra middelalderens opptur til renessansens nedgang	s. 45
9.3. Gjennom opplysningstiden mot romantikken.	s. 47
9.4. Mørke år og ny renessanse	s. 48
9.5. Caminoen på 70- og 80 tallet	s. 51
9.6. Caminoens støttespillere, «Amigos del Camino»	s. 52
10. Den moderne vandringen	s. 53
10.1. Botsøvelser blant dagens pilegrimer, finnes det?	s. 55
10.2. Kvinnelige pilegrimer	s. 56
10.3. Pilegrimsturen som en moderne overgangsrite.	s. 57
10.4. Den katolske kirken og pilegrimer	s. 58
11. «El Xacobéo»	s. 59
12. Motivene til dagens pilegrimer	s. 63
13. Oppsummerende kommentarer	s. 66
Litteraturliste	s. 69

1. Tema for avhandling

Når det kommer til spørsmålet om tro, vil jeg definere meg selv som åpen søker og jeg har en ganske «moderne» tilnærming til religion. Tro har alltid vært viktig for meg, men hva den troen skal inneholde er heller uklart. Jeg vokste opp i Spania og fikk et nært forhold til katolske tradisjoner, men selv ikke i tiden på privat katolsk skole, som var drevet av nonner, fikk vi religionsopplæring, men vi hadde morgenmesser med fine prekener og sang. Det var ikke før jeg studerte religionsvitenskap at jeg fikk klarhet i, og interesse for, kristendommen og dens historie.

Som student ved universitetet begynte jeg å fatte interesse for religionene rundt oss og hvordan disse blir uttrykt via riter og tradisjoner. Travel Channel på tv bidro til å pirre nysgjerrigheten min, der jeg så programmer som «Lonely Planet» og lærte om forskjellige lands kulturer og religioner. Inspirert av disse valgte jeg å benytte meg av utvekslingsprogrammene som universitetet kunne tilby, og jeg fikk dermed oppleve pilegrimer i Costa Rica og den berømte påskefeiringen i Sør Spania. Disse førstehåndsopplevelsene førte til at jeg ville lære mer og oppleve mer og førte igjen til at det har blitt flere «dannelsessturer» for å lære mer om kulturene rundt oss, både på det historiske og det religiøse plan. Jeg drar dit jeg vet jeg kan lære, og oppleve noe nytt, og det er absolutt mer spennende og mer lærerikt å se religiøse riter, framfor å lese om dem.

Under studieoppholdet mitt i Madrid fikk jeg høre om pilegrimsreisen til Santiago, men tenkte ikke videre over hva det innebar før jeg så en reportasje om nordmenn langs veien noen år senere. Jeg ble selv fylt av en trang til å ville gå, så jeg begynte å gjøre egne undersøkelser, og jo mer jeg leste, jo mer stoff «dukket» opp overalt. Jeg føler at denne pilegrimsreisen skiller seg ut fra de andre pilegrimsreisene jeg har sett på og studert i andre religioner (men den skiller seg også ut fra andre kristne pilegrimsvandring), og det er denne følelsen som har gjort meg mer bestemt på selv å ville gå den. Her er det rom for alle, og man får et nært

forhold til sine medvandrere, uansett hvilken grunn man måtte ha for å gå, og «alle» snakker om den «ubeskriverlige følelsen» de sitter igjen med når det er over.

2. Problemstilling

Jeg valgte å skrive om pilegrimsvandringen til Santiago i avhandlingen min siden dette er et emne som har interessert meg lenge og det er en reise som jeg håper å få oppleve en dag. Denne veien tiltrekker seg pilegrimer fra hele verden og fra alle religioner. Vitnesbyrd fra de som har gått veien, enten hele eller deler, viser som nevnt at «alle» sitter igjen med en god følelse. Målet mitt med denne avhandlingen er å se på hva som får moderne mennesker fra vår tilsynelatende sekulariserte verden, herunder Norge, til å gå pilegrimsleden til Santiago og hvordan de opplever denne reisen.

Hva er det med denne veien som tiltrekker oss? Hvorfor går moderne, sekulære mennesker fortsatt pilegrim til Santiago?

Valget falt på Santiago fordi dette er en pilegrimsrute som tross nedturene opp gjennom århundrene, har klart å bygge seg opp igjen og tiltrekker årlig pilegrimer fra hele verden, fra begge kjønn og i alle aldre, yrkesgrupper og religiøs overbevisning. I tillegg har man her valgt å dra nytte av dens tusenårige historie for å promotere ikke bare byen, men hele pilegrimsveien, noe som har påvirket pilegrimsruten både negativt og positivt. Kan kommersialiseringen av veien være grunnen til dens nye suksess, eller kan det ødelegge dens opprinnelige mening. Jeg vil så ta for meg pilegrimenes motiver for å gå denne veien, ved å se på hva som var motivene til middelalderens pilegrimer og hva som motiverer dagens pilegrimer og kirkens skiftende tilnærming til både veiens rolle og til pilegrimene.

Som bakgrunn for veiens moderne rolle vil jeg først ta for meg veiens utvikling og hvordan dens samfunnsrolle er blitt forandret fra den første pilegrimen vandret langs den farefulle veien og frem til i dag, hvor det selvstyrte Galicia selv har ligget bak promoteringen av de siste jakobsårene. Jeg vil her se på hva som gjør at man velger å gå pilegrim i dag. Målet for å ville gå pilegrim har forandret seg fra da den først oppstod til nå, så hva er hensikten og målet med pilegrimsreisen for den moderne pilegrimen. Hva er det som gjør denne reisen attraktiv for så mange forskjellige moderne mennesker, både på nasjonalt og internasjonalt plan.

3. Metode

Av praktiske årsaker får jeg ikke reist til Santiago og spurt pilegrimene selv, så jeg vil holde meg til en litteratur studie av emnet. Bakgrunnen min gjør at jeg kan ta for meg litteratur på både norsk, engelsk og spansk. Dette er til hjelp, siden det ikke finnes mye fagstoff om pilegrimsreisen i moderne tid og dette gir meg litt flere muligheter til å finne relevant litteratur og også se om det finnes markante forskjeller i hvordan man oppfatter veien og dens betydning her i Norge og i Spania. Samtidig kan jeg ta for meg blogger som pilegrimene selv har valgt å dele, slik kan jeg se på hva de selv tenker og føler om vandringen sin, og om det er merkbare forskjeller på tvers av nasjonalitetene eller om målene og motivene er mer unisone. Statistikker er hentet fra erkebispesetet i Santiago og fra undersøkelser tatt av *Xunta de Galicia* både i Santiago og langs veien.

Jeg har i tillegg til fagstoff valgt å lese reiseskildringer skrevet av personer fra både Norge, Spania og USA. Som jeg nevnte så har jeg også valgt å ta for meg blogger selv om jeg vet at disse ikke holder vitenskapelig kvalitet, og det er ikke sikkert de representerer tverrsnittet,

men de gir et innblikk i «sjelen» på folk. Her får jeg mer sett hva som driver dem og hvilke følelser de sitter igjen med etter at turen er tatt og disse vitnesbyrdene gir meg et innblikk i hvorfor man velger å dra. Selv om jeg vet det likevel ikke er nok til at det er representativt, har det vært viktig for å kunne danne meg et bilde av den moderne pilegrimen, og blogger blir mitt nest beste alternativ til personlige intervjuer.

Historisk var pilegrimsveien til Santiago like populær som både Roma og Jerusalem, og til tider var den også mer tilgjengelig. Det ble etter hvert flere ruter man kunne ta, og til tross for maurisk invasjon, var den nordligste ruten alltid åpen, men ikke mindre farlig. Tro, overbevisning og trang til å søke mirakler og helbredelser gjorde at menneskene trosset farene. Det var ikke trygt å være pilegrim og veiene krydde av ville dyr og landeveisrøvere, mens dagens største fare er herreløse hunder.

Det har i moderne tid vært mye fokus på å ville skille mellom ekte pilegrimer og turistpilegrimer, men dette er ikke noe nytt stridspunkt blant de reisende. Allerede i middelalderen opplevde man pilegrimer som i første omgang dro ut for å se verden, rike menn og kvinner som reiste bekvemt, uten strabaser, innlosjerte seg luksuriøst og nøt god mat og drikke. Jeg vil påstå at de kan sammenlignes med dagens turistpilegrimer eller buss-pilegrimer, de som reiser på organisert tur tilrettelagt av touroperatører. Pilegrimsvandringens motstandere så på reisen som en unskyldning til å leve et utsvevende liv. Augustus forholdt seg kritisk til pilegrimsvandringen og sa «til Kristus kommer man ved å elske ham, ikke ved å seile» (Augustus, sitert i Engvig, 2005:21). I dag er det først og fremst de andre reisende som kritiserer det vi kan kalle luksuspilegrimene, da disse ikke vil få oppleve følelsen av å virkelig ha gått veien.

Veiene var mye farligere før, og de som ikke ble drept eller døde av epidemier langs veien dro hjem, åndelig beriket, men også med en dekket

nysgjerrighet og med «bevis» i form av suvenirer. Dagens pilegrimer får med seg pilegrimsbeviset sitt og kan i tillegg kjøpe suvenirer som minne om turen. Denne praksisen har pågått lenge, og middelalderens pilegrimer kom hjem med pilegrimssymboler i tinn eller bly som de stolt kunne vise frem, sy fast på hatten eller klærne sine og senere begravnes med hvis de ikke valgte å la dem gå i arv til neste generasjon.

4. Teoretiske perspektiver

I nærmere 300 år så forskere på moderniteten som begynnelsen på slutten for religiøsiteten. Med opplysningstidens inntog og dens nye tanker og idéer ble kirkens rolle som samfunnets opprettholder og vokter satt i fare. Med den industrielle revolusjonen, med alle dens nye oppfinnelser, så man at mer og mer av kirkens idéer ikke kunne bevises og teoretikerne mente at folk kom til å trekke seg unna og religionen ville til slutt svinne hen. Det var særlig fra 1800-tallet at man var kritisk til religionens videre rolle i det moderne samfunnet som nå hadde utviklet seg, og som fortsatte å utvikle seg, i et rasende tempo. Aldri før hadde utviklingen skjedd så fort som da. Nasjoner blomstret og utviklet seg i stort tempo, men også ulikhetene mellom de rike investorene og de fattige arbeiderne ble mer markant. Tankene som på denne tiden ble utarbeidet om religion, brøt vei for senere teorier.

Den norskamerikanske teologen Loyal Rue har studert de ledende religionene og hvordan de alltid har spilt på sider av vår natur for å gjøre dem mer attraktive for oss. De appellerte til vår moral og våre behov (estetiske, emosjonelle, fellesskap, opplevelser) og selv om de forskjellige religionene har fokusert forskjellig, leverte de likevel det vi trengte (Vassnes, 2009:140). Hvis vi tar for oss middelalderen så ser vi at det var kirken som hadde total kontroll over våre liv. De kontrollerte ikke bare våre følelsesliv, men alle sider av samfunnet og forbød alt som kunne fjerne oss fra religionen. Da jeg studerte religionsvitenskap lærte vi

om Berger sin tanke om «the sacred canopy», og jeg synes fortsatt at denne idéen belyser dette forholdet ganske bra. Alt hva middelaldermennesket fikk av stimuli og underholdning var det kirken som gav: spenning og underholdning fikk man fra bibelhistoriene og fortellingene om helgnene, kunsten skulle gjenspeile troen, både i musikk, arkitektur, malerier mm. Ikke engang så intime opplevelser som sex var utenfor kirkens kontroll. Sex var en nødvendig onde for å reproducere seg og skulle derfor ikke nytes, nytelsen ble forbeholdt det religiøse rommet.

I dag har religionen konkurranse om vår interesse fra flere hold. Der man før hadde en baldakin som skjermet om hele samfunnet, finner man i dag et religiøst supermarked hvor man selv kan plukke og velge det som passer oss best. Vårt behov for handling, spenning, tilfredsstillelse osv. blir dekket av media, litteratur, sport og ekstremopplevelser, vi har likestilling og fri sex. Man ser derfor i dag at kirken er i stadig endring og er stadig mer åpen for forandringer. Nye tider har ført til et behov for nytenkning for å virke interessant for oss i havet av tilbud vi hele tiden er omringet av. Der de før ville fordømt vantro som gikk pilegrimsveien, ønsker de dem nå velkommen til å gjennomføre pilegrimsreisen. Også når man kommer frem ser man denne åpenheten, da det ikke er nødvendig å være verken katolikk eller kristen for å få pilegrimsbeviset, det er nå nok at man har vært religiøst «søkende».

4.1. Sekularisering?

I brytningstiden som 1800 tallet representerte, stod blant annet Marx sentralt. Han mente at det er mennesket som skaper religion, ikke omvendt, og at det er opium for folket. Det er designet for å pasifisere massene til å godta sitt lodd i livet. De fattige skulle søke trøst (slik de hadde gjort i århundrer) i viten om at det var «de salige fattige» som kom til å nyte himmelens gleder. Denne tanken er ikke fjern for mange forskere selv i dag.

«Hver gang en nasjon blir virkelig fremgangsrik mht. demokrati, egalitær utdanning og velstand, mister den troen. Det er garantert.» (Paul og Zuckerman, sitert i Vassnes, 2009:173). Paul og Zuckerman mener også, som Marx, at religiøsitet og velstand er to motstridende poler. I dagens samfunn ser man tydelig at religiøsiteten er mer utbredt i fattigere land, men selv om man ser at fattigdom og usikkerhet er to faktorer som bidrar til økt oppslutning om religioner, så mener jeg at det likevel ikke kan utelukke religionens viktige rolle for mange mennesker i alle sjikt i samfunnet, også idag. Det er først og fremst etablerte religioner som blir målt og ikke folks spiritualitet.

Undersøkelser foretatt av *World Christian Encyclopedia* viser at antall ikke religiøse i verden har økt betraktelig. Denne økningen viser seg å komme samtidig med økt BNP og materiell velstand. Undersøkelsen viste også at i tider med økonomisk krise, slik depresjonen i 1929 viste seg å bli, så man en merkbar økning av tilslutning hos de tradisjonelle religionene (Vassnes, 2009:173). Dette viser at mennesket er et sosialt vesen, et flokkdyr, vi har en tendens til å følge strømmen hvis vi selv er usikre på hva som bør gjøres. Mennesket er også ganske tradisjonsbundet, nettopp fordi vi er sosiale vesener. På den andre siden så har religionsundersøkelser vist at det ikke bare er i økonomiske kriser at religiøsiteten øker, og det er heller ikke bare blant de aller fattigste det skjer en økning. På 70-80 tallet så man en økning i religiøsitet innen alternativ religion. Det var unge og friske mennesker på søken etter noe ekstraordinært, en åndelig opplevelse som ikke var begrenset av de etablerte religioners rammer (Vassnes, 2009:166). Den vestlige verden hadde opplevd store omveltninger og kriser hvor da særlig ungdommen følte at de etablerte institusjoner, både politiske, økonomiske og religiøse hadde sviktet. Dette innebar ikke at de mistet sin religiøsitet, men de fikk behov for å søke etter alternative veier til å komme i kontakt med denne. Heller ikke Norge passer inn i Paul og Zuckermans påstander. Vi har her hjemme hatt en sterk kultur for å tro på det overnaturlige, med både

engleskole, snåsamannen og UFOer og møter med utenomjordiske (Vassnes, 2009: 173-174). Naturen vår har nok bidratt til at overtro og tusser, troll og veter har levd i århundrer. Man kan ikke avfeie religion som et fenomen som skal dekke de fattiges behov, men ser at religion i forskjellige utførelser er fortsatt aktuell i dag, selv i et rikt land som Norge.

Schmidt ser på sekulariseringen og tar der frem Doebbelaeres analyse der sekulariseringen blir delt inn i et mikroplan hvor det er menneskets tilknytning til religionen som svekkes, et mesoplan hvor det er de religiøse institusjonene som sekulariseres og til slutt et makroplan der samfunnets institusjoner frigjøres fra den religiøse innflytelsen (Schmidt, 2010:196-197). Schmidt sier videre at Casanova, på sin side, forstår sekulariseringen som en svekkelse av religionen og argumenterte for at teorier om sekularisering kan deles inn i tre grupper: 1. Religion løsrives fra andre sektorer i samfunnet, hvor differensieringen bidrar til mer spesialisering innenfor den enkelte sektor. 2. Religion blir fortrent til den private sfæren og får lite eller ingenting å si på den offentlige arena. 3. På individnivået ser man at moderniseringen bidrar til å gjøre folk fremmed ovenfor tradisjonell religion og religiøs praksis og tradisjoner som da bidrar til en reduksjon i antall troende (Botvar, 2010:12).

Forskere flest aksepterer tanken om differensiering, men stiller seg heller skeptiske til de andre to teoriene som Casanova skisserte. «Privatisering betyr ikke nødvendigvis at religionen i sum blir svekket, men at den flyttes fra ett område til et annet. Privatisering kan lede til sekularisering, men også til religiøs nydannelse» (Repstad, sitert i Botvar, 2010:12). Forskere i dag har så godt som gått bort fra teoriene om sekularisering og fokus er mer på å se på hvordan samfunnsutviklingen også har bidratt til forandringer i folks trosliv. Ved differensieringen ser man at ved å skille religion fra andre sider av samfunnet så har man bidratt til mer frihet for den enkelte i sin egen søken etter tro.

I Norge har man sett en tydelig tilbakegang både i gudstro, kirkegang, bønn og i troen på kristne dogmer skal man tro religionssurveyene fra 91, 98 og 2008 hvor man ser en stadig tilbakegang i både gudstro og troen på de kristne dogmene. Undersøkelsen viste likevel en tydelig økning i det folkelige aspektet av troen, slik som lystenning på graver. Dette fenomenet var meget tydelig her hjemme etter kong Olavs død og etter massakren på Utøya. Lystenningen er en fellesreligiøs rite som går på tvers av religioner og som ser ut til å bringe frem følelser hos utøverne (Botvar, 2010:166). Dette viser igjen at man ikke kan være helt sikre i hvorvidt det er en tilbakegang i folks tro og spiritualitet, selv om færre møter opp i kirkene.

4.2. Turners bidrag

Gjennom alle tider så påvirkes pilegrimstradisjonene i takt med økonomiske og sosiale forandringer. Dette sees tydelig når man studerer veiens historie og ser på dens opp- og nedturer i sammenheng med landets historie. Innen forskningen på pilegrimsreiser som et fenomen, er Victor Turner sentral med sin antropologiske teori. Sammen med sin kone, Edith Turner, har han vært sentral i forskningen, bl.a. med boken «*Image and Pilgrimage in Christian Culture*» (1978).

Turner så på samfunnet som stadig skiftende, stadig i bevegelse og mente at samfunnsoppbyggingen var avhengig av ritualer og seremonier. Kritikken mot Turner går på hans teorier om «*communitas*» i den liminale fasen. Denne blir oppfattet som å ville forenkle hva som foregikk i denne fasen. Størst kritikk mottok hans oppfatning av at pilegrimsreisen skulle sees som noe utenfor samfunnet (New World Encyclopedia, 2013). Dette blir å forenkle fenomenet og ikke gi den viktighet i utformingen av individet eller samfunnet. Selv i dag, hvor pilegrimsreisen er en frivillig, og høyst individuell og personlig handling, synes jeg man ikke kan se bort fra virkningene denne reisen vil ha på individet, som i sin tur, når han trer

tilbake inn i hverdagslivet, vil være preget av sine opplevelser. Ingen handlinger kan skje i et vakuum.

I «*Rites de passage*» av van Genneps kommer han frem til sin tredelte rite-teori etter å ha studert overgangsriter blant forskjellige stammer. Her konkluderer van Gennep med at overgangsritualer hadde en klar tredeling: Preliminal (adskillelse), liminal (overgangsriten) og postliminal (inkorporering i fellesskapet). Denne teorien støttet Turner og han tok den med seg videre i håp om å finne likheter blant kristne riter. Etter å ha studert våre kristne riter for å finne likhetstrekk til stammesamfunnenes riter, klarte Turner ikke å finne en som hadde en klar liminal fase, utenom pilegrimsreisen (Jensen, 2014:68-69).

Turner så på pilegrimsreisen som en type overgangsrite, og han delte dem inn i disse tre fasene:

1. *Adskillelse (separation)*. Ved reisens begynnelse opplever man en adskillelse fra hverdagslivet. Man blir tatt bort fra det kjente og er helt på egenhånd.
2. *Grenseerfaring (limen)*. Selve reisen og oppholdet ved selve målet defineres som grensetilstanden. Nå er pilegrimen vekke fra det nære og trygge og må klare seg på egenhånd. Her må man tilegne seg ny kunnskap og det er nye normer man må følge og man blir i stand til å klare overgangen til en ny tilstand.
3. *Gjenkomst (aggregation)*. Reinkorporeringsfasen. Gjenopptakelse til samfunnet etter å ha klart oppgaven. Individet trer inn i hverdagslivet igjen med fornyet status (Jensen, 2014:69).

I en overgangsrite blant stammesamfunn, bærer separasjonsfasen preg av tvang. Turner var her klar på at siden pilegrimsreisen er frivillig, kan man ikke tale om en liminalfase, men velger å kalle det en liminoid fase i stedet, ne såkalt liminal-lignende fase (Turner, 1978:loc 575-581). I kristen tradisjon er denne utvikling fra liminalfase til liminoidfase tydelig.

La oss eksempelvis ta for oss konfirmasjonen. Dette var et kritisk punkt for ungdommene på vei inn i voksenlivet. Man fikk ikke tre inn i de voksnes verden hvis man ikke hadde greid denne. Dette førte til et sterkere press om å lykkes. Vi ser det også ved pilegrimsreisen. Hvis det var en pålagt botsøvelse, ble man ikke gjenopptatt i samfunnet med mindre hele reisen ble gjennomført. I dag er pilegrimsreisen, og også konfirmasjonen, frivillig og ikke kritiske faser i livet. Som overgangsrite er ikke dagens pilegrimsreise til Santiago så fremtredende i kristen tradisjon i forhold til for eksempel islam, hvor det er en av de fem søylene og hvor vedkommende vil deretter bli tiltalt med ærestittelen «Hajji».

4.3. Etter Turner

Blant Turners motstandere har John Eade og Michael Sallnow vært viktige i forskningen på pilegrimsreisen som fenomen. De motsetter seg Turners teorier om det liminale ved pilegrimsreisen og opphevelsen av status, og mener at senere forskning heller beviser det motsatte (Leivestad, 2007:16). Når jeg nå har lest reiseskildringer og blogger til flere reisende så vil jeg si at jeg merker en god del «communitas» følelser blant deltakerne. På spørsmålet om statusen opphører, virker det som om man måler status ut fra nye kriterier langs veien: man oppnår status ut fra hvor man startet, hvor langt man har gått den dagen, hvor godt man tåler smertene, hvor hjelpsom man er, om man faktisk bærer sin egen bagasje. Dette fjerner ikke det faktum at reisen er midlertidig og alle skal hjem igjen, så fokuset på dagliglivets status (hvem man er, hva man er og hvor mye man har), henger fortsatt litt med, men blir nedtonet av «nuet». Leivestad argumenterer videre med at Eade og Sallnow sier vi må være åpne for at det vil finnes motstridende teorier nettopp på grunn av hvordan aktørene selv tolker og forstår sin reise. Som individer er det umulig ikke å tillegge våre handlinger, uansett hvor like, ulik mening (Leivestad, 2007:17).

5. Pilegrimsvandringen som fenomen.

Pilegrimsvandring er et globalt fenomen. Vi finner tanken om å forlate hverdagens byrde for å ta fatt på en sjelens reise i alle kulturer i verden. Dette er åndelige reiser, som har rot i verdens religioner. Dette er i tillegg ikke et fenomen som bare hører hjemme i historien, men et fenomen som har holdt på menneskers interesse i flere tusen år og som også er aktuelt idag. Interessen for slike reiser har til og med økt de siste tiårene, her har jeg først og fremst fokusert på pilegrimsreisen til Santiago de Compostela og dens historie og utvikling. Dette kan virke som noe pussig med tanke på hvordan vår verden har utviklet seg i en sekulær retning, spesielt i den vestlige verden, så da er det naturlig å spørre seg om vårt samfunn virkelig er så sekulær som mange kan påstå, noe jeg kommer til å se litt nærmere på etter hvert.

Det er mange ruter man kan ta til Santiago de Compostela. Helt fra middelalderen var det et godt veinett, helt fra sør og vest og opp til Santiago de Compostela. El Camino de Santiago, også kjent som el Camino Francés er en av disse, denne starter for mange i dag opp i Saint-Jean-Pied-de-Port i Frankrike og over til den spanske siden i Roncesvalles. Videre går ruten gjennom mange flotte historiske byer som Pamplona, Burgos og León. Når jeg fremover snakker om pilegrimsleden til Santiago, er det denne veien jeg da prater om, nettopp fordi «El Camino Francés» er den mest populære. Det er denne veien det meste av litteraturen om Caminoen, altså veien på spansk, har hatt som utgangspunkt når det har blitt skrevet om pilegrimsruten, være det seg reiseskildringer, blogger eller fagstoff.

De siste tiårene har det vært en stadig økende interesse for å gå pilegrimsveien. Det var nok ikke dette de radikale religionskritikerne på 60-tallet så for seg da de sa at verdenssamfunnene ikke trengte Gud og at

mennesket kom til å utvikle seg videre vekk fra religionene. Det har seg vel heller slik at det ligger en spire av sannhet i Mircea Eliades utsagn om at mennesket er en «homo religius», og at vi også i dagens samfunn trenger åndelige impulser, og selv etter Nietzsche sitt utsagn om at «Gud er død», så søker mennesket seg tilbake til det åndelige. På mange måter ser man dette i pilegrimsvandringen til Santiago de Compostela. Denne pilegrimsruten er kjent fra tidligste middelalder og har vært i bruk frem til idag. Dens popularitet har variert opp gjennom tidene, og var klart nedadgående på 1900-tallet, men takket være noen ildsjeler, ble den på ny satt på kartet og har fått en formidabel oppblomstring.

Av statistikker ser man også at det er ikke bare en bestemt gruppe mennesker som går ruten, men mennesker fra hele verden, fra alle samfunnslag og i alle aldre, yrkesgrupper og til og med tro. Her hjemme er denne ruten også et meget populært reisemål for mange. Hva som får så mange nordmenn til å ville dra på pilegrimsferd til Santiago er kanskje litt underlig for noen, men i lys av vår kultur og hvis en ser på hvordan dagens samfunn stiller høyere og høyere krav til effektivisering og profitt, er det kanskje ikke så rart likevel at så mange ser til alternative reisemål, hvor man kan nyte stillheten ute i naturen. For nordmannen er nok trang til friluftsliv og hans romantiske syn på enheten med naturen sterke pådrivere. Andre faktorer som har fått folk mer interessert i pilegrimsvandringen er blant annet den berømte forfatteren Paulo Coelho sin bok, *Pilegrimsreisen*, som utspiller seg nettopp langs pilegrimsveien til Santiago. Fra Hollywood har det kommet film om pilegrimsveien, *The Way*, med kjente navn som Martin Sheen. Fra det mer spirituelle hjørnet har Hollywood også bidratt med Shirley McLane sin bok, *The Camino: A Journey of the Spirit*, fra hennes vandring langs pilegrimsleden. Fra å nesten havne i glemmeboken, har veien blomstret opp til internasjonal anerkjennelse som en handling man bør gjøre, nesten som en moderne overgangsrite.

5.1. Vandringsstrangen

Å vandre er et fenomen som er kjent for oss helt fra de tidligste sivilisasjoner. Gjennom historien ser man at mennesket har flyttet på seg av nødvendighet, enten fordi de har blitt drevet vekk fra jorda si av andre sterkere stammer, eller også for å finne bedre jaktmarker eller beiteområder. Både menn, kvinner og barn har blitt drevet til vandring, enten alene eller i flokk. Vandringsstrangen kan ha vært frivillig, tvunget eller av nødvendig art.

Det var ikke bare av nødvendighet at mennesket begynte å vandre, det var også viktig å dra inn til markedsplasser for å bytte varer med andre folk og for å skaffe seg kontakter og nyheter om verdenen rundt seg. Vandring som del av det sosiale livet har derfor ikke vært verken geografisk eller sosialt betinget, men det har vært et universelt fenomen. Disse formene for vandring har dekket menneskenes fysiske behov, behov for ly, trygghet og mat og verktøy. Mennesket har også vandret til både nære og fjerne steder av helt andre grunner enn de rent fysiske. Fra de tidligste sivilisasjoner har man sett at menneskene kom sammen for å være med på festligheter både av religiøs og av ikke religiøs art.

Ved dannelsen av mer komplekse samfunnsformer, med byer og det administrative apparatet i disse, kom også dannelsen av religiøse sentre. Disse sentrene ble viktige i folkets liv. Årets viktigste dager ble feiret, enten det var å feire innhøstningen eller en guddom, for slik å sikre seg hans/hennes gunst, og da var det viktig å kunne dra til begivenhetens sentrum. Ville man søke hjelp hos gudene for alvorlige problemer var det ikke lenger nok å tilbe dem ved sitt eget husalter, man måtte vise tro og ydmykhet ved å dra til templene der gudene bodde.

5.2. Vandring i bibelhistoriene

Allerede i den delen av GT vi betegner som Urhistorien, og helt opp til NT, leser vi om et folk på vandring. Vandringen skjer som en følge av Guds straff, men vi leser også historiene der vandringen skjer etter løfte fra Gud om en belønning som venter bare man står på. Andre historier igjen forteller om vandring for å finne tilbake til Gud. Mennesket er på en evig vandring fra det blir født til det dør, alltid søkende. Da Gud kastet Adam og Eva ut fra paradiset ble de nødt til å vandre på jorden og finne dyrkbar jord å arbeide med. I bibelen finner vi historier om vandring hvor bakgrunnen for vandringene var håpet om noe bedre, det lovte land eller drømmen om å kunne komme tilbake til der man hører hjemme. Abraham brøt opp fra det kjente og trygge for å ta fatt på det store ukjente, den eneste garantien var løftet fra Gud om at han skulle ta seg av ham og hans etterkommere. Moses tok med seg de jødiske slavene vekk fra Egypt, og igjen var den eneste garantien de hadde at dette nye skulle bli bedre enn forholdene under farao. Moses fikk med seg folket fordi de stolte på Guds løfte. Da jødene ved en senere anledning endelig ble fri fra fangenskapet i Babylon valgte mange å vende tilbake til Israel. Her var det drømmen om å komme tilbake til det trygge, og ønsket om å bygge opp landet Gud hadde gitt dem, som drev dem fremover. I NT er det Paulus sin historie som viser oss vandringstanken. Han reiste utrettelig rundt og forkynte Jesu ord og skapte slik nye menigheter som han veiledet videre. Fra han fikk åpenbaringen og ble troende, ble kallet hans å spre det kristne budskapet, og vandret derfor til de forskjellige kristne menighetene for å støtte og veilede de voksende kristne samfunnene. Vi kjenner til Jesus sin formaning om å gå ut og gjøre alle folkeslag til hans disipler, kristendommen er en evangeliserende religion, og dette oppdraget gjaldt for alle, og ikke bare Paulus.

5.3. Pilegrimen

I vår norske kultur har vi alltid likt å vandre i fjellheimen. Dette er en tur som for mange kan utarte seg som både spirituell og åndelig. Det ligger nok noe terapeutisk i det å sette den ene foten foran den andre og ikke ha annet mål enn å gå og la sjelen hvile og tankene vandre. For mange fjellvandrere er følelsen av fred og nærhet til Guds skaperverk ganske overveldende der man beveger seg fremover, men vi er likevel enige i at dette ikke kommer inn under betegnelsen pilegrimsvandring, og de som går i fjellheimen defineres derfor heller ikke som pilegrimer. Ordet pilegrim kommer fra latinsk og betyr en fremmed, utenlandsk, eller en som går over jordene, og det er en person som av religiøse grunner begir seg ut på vandring til et sted som han og hans religion anser som hellig.

På norsk skiller vi ikke mellom pilegrim og valfart, og jeg kommer heller ikke til å skille mellom disse to, men vil bruke dem om hverandre når jeg snakker om pilegrimsvandringen til Santiago. Her hjemme bruker vi begge begrepene når vi prater om nettopp en religiøs vandring, til forskjell fra for eksempel tysk. Der er valfart en organisert og strukturert vandring som strekker seg over kortere distanser og tid, gjerne med salmer, bønner og ord til ettertanke (Jensen, Roger, 2014, s. 29). På samme sett hadde man i Spania, fra gammelt av, hatt skille mellom de forskjellige pilegrimsstedene. En pilegrim som dro til Santiago ble kalt «peregrino». Han som dro til Roma ble kalt «romero» og han som dro til Jerusalem ble kalt «palmero». Dette var nok en definisjonspraksis som var kjent av datidens mennesker (CaminoSantiago, 2012). Idag er det mest vanlig å bruke betegnelsen pilegrim om alle pilegrimer, uavhengig av hvor man drar, og for mange av dagens spanjoler har bruken av disse skillene blitt mer uklare og de blir derfor også brukt om hverandre. Dette kommer tydelig frem på flere spanske pilegrimsforum hvor dette spørsmålet ofte dukker opp, og selverklærte eksperter kommer med sine svar.

5.4. Pilegrimsfenomenet

Pilegrimsreiser er et fenomen som vi finner i så å si alle religioner over hele verden. Man ser at særlig de religionene med en religionsstifter og/eller troen på hellige personer har pilegrimsmål. Disse religionene fokuserer sin tro på disse menneskene og deres liv og det blir viktig for de troende å prøve å etterleve de lover og regler de har blitt tildelt, samtidig med at det blir et ønske om å kunne dra dit disse menneskene levde for å prøve å komme nærmere "essensen" av dem. Tanken er som oftest at hvis man kan være der disse hellige menneskene har vært så kan man få ta del i herligheten. Man får på disse stedene en følelse av å komme nærmere dette hellige og rene som da kanskje kan viske vekk feilene vi har begått i våre egne liv, altså slette syndene våre. Man blir belønnet for strevet og kan bli rensset for synd. Denne tanken om å bli ren, om renselse er for mange viktig, enten for å komme raskere ut av livssirkelen eller som for tidligere kristne, for å slippe lettere unna skjærsilden. Det er som regel snakk om flere steder som da blir viktige for de troendes religionsutøvelse og for deres trosliv. Ved de forskjellige pilegrimsmålene kan de henvende seg til den helgenen som tidligere har levd og virket der. Dagens pilegrimer til Santiago motiveres ikke av et løfte om frelse fra skjærsilden, ei heller drar de dit for helbredelse, slik som pilegrimene som drar til Lourdes håper på. Likevel ser man at jakobsårene er ekstra populære, da det fra gammelt av ble bestemt at pilegrimene disse årene fikk visket vekk alle sine synder. Mange opererer fortsatt etter «føre var» prinsippet, mens andre velger disse årene nettopp fordi de er populære og man blir kjent med enda flere medvandrere.

6. Ulike typer pilegrimssteder

Hvordan stedene får status som hellige steder og som pilegrimsmål er mange: Viktigste pilegrimsmål er de steder som kan knyttes direkte til en religionsstifter eller en av religionens hellige mennesker, men hvis vi ser på Europa, vil vi se at det finnes mange forskjellige typer pilegrimsmål, både kristne og ikke kristne. Hvis vi ser utover Europa og tar for oss kristendommens globale historie vil vi se at det finnes flere pilegrimsmål utenfor Europa, ikke bare i Midtøsten, men også i Afrika og Amerika. Jeg velger å dele pilegrimsmål inn i følgende kategorier (se 6.1 til 6.8 nedenfor). Dette er ikke absolutte skiller, men skal bidra til å vise omfanget og variasjonen av pilegrimsmål i den vestlige verden, og også hvordan den ene ikke alltid utelukker de andre.

6.1 Pilegrimssteder etter hellige personer.

Blant de viktigste stedene som de troende har valfartet til er fødestedet til religionsstifteren eller andre hellige personer. I kristendommen er det selvsagt Jesus som er den viktigste personen. De troende ønsker å dra til stedene der Jesus ble født, bodde eller andre steder som har vært viktige for ham/henne. Spesielt viktig er det å få ta del i lidelsehistorien i påsken. Her kan man følge i Jesus sine fotspor og ta del i hans lidelsesreise for menneskenes skyld.

I kristen tradisjon er det derfor først og fremst Jerusalem som ble det mest ettertraktede pilegrimsmålet og det var hit keiser Konstantins mor, Helena, dro på pilegrimsferd allerede på 300-tallet, og hvor hun angivelig skal ha fått med seg rester etter Jesu kors. En pilegrimsreisende kan også ønske å reise dit for å føle seg fylt av noe hellig, for å få tilgivelse eller for å bli helbredet. Man kan få en følelse av fellesskap til både det hellige og til de andre troende rundt seg. De reisende vil ikke bare oppleve stedet, men også gjerne føle samhørighet med disse viktige menneskene og det å dra dit disse ble født kan kanskje gi en slik følelse.

Også steder hvor stifteren har bodd, arbeidet, preket eller vandret blir da også viktige valfartssteder for de troende.

6.2. Pilegrimsmål til relikvier

En hellig persons grav ble også et yndet pilegrimsmål i kristendommen fra ganske tidlig. Ordet relikvie kommer fra latin reliquiae (=rester) og er bokstavelig talt «rester» av helgener (Relikvier, 2003). I kristen tradisjon ble det vanlig praksis å ta vare på levningene etter helgener. Levningene ble oppbevart i kirkene og hit kom de troende for å be. Roma som var sete for den nye og raskt økende religionen ble også et viktig mål for troende. Det var her martyrer var blitt drept og viktigst av alt: det var her man kunne besøke Peters grav.

Kristen tradisjon skilte seg her fra andre tidlige vestlige kulturer ved at legemet ikke skulle forkastes eller brennes, slik blant annet gresk og romersk tradisjon tilsa, i stedet gikk de mot romersk lov om å holde de døde utenfor bymurene. Martyrenes levninger ble bragt inn i kirkene, noe keiser Julian den frafalne kommenterte med at «de kristne omgav seg med døden til alle kanter».

Tidlig kristen tradisjon tilsa at kirker måtte ha en relikvie for å kunne bygges, og for de troende ble det etterhvert mer attraktivt å gå til de kirkene som kunne skryte på seg flest relikvier, og hvem den hadde tilhørt var også av stor betydning. Dette presset på å skilte med de mest unike gjenstander førte til en uhemmet relikviehandel opp gjennom middelalderen, for det var jo tydelig at det å besitte en gjenstand som Jesus angivelig hadde hatt var bedre enn om den hadde tilhørt en mindre viktig helgen.

Kirken opererte med relikvier av 1., 2. og 3. grad:

«Relikvier av første klasse er en helgens legeme eller deler av det, for eksempel et ben eller en finger. Også redskapene for Kristi lidelse er relikvier av første klasse (deler av korset, naglene, tornekronen, lansen osv.)

Relikvier av andre klasse er klær en helgen har båret i sin levetid, vedkomnes likklede eller gjenstander helgenen har brukt. Også eventuelle martyrredskaper er relikvier av andre klasse.

Relikvier av tredje klasse består av alt som har berørt en relikvie av første klasse.

Sistnevnte såkalte berøringsrelikvier kalles også brandea. Stykker av papir eller kanskje helst tøy ble senket ned i gravene til dem som hadde fått ry for hellighet, og ved å berøre helgenens legeme ble disse stykkene en personlig relikvie. Brandea kunne også være et stykke av selve graven, eller selv støv fra den, voks fra et lys, olje fra en lampe eller alt som hadde blitt helliget gjennom sin nærhet til en helgens legeme» (Relikvier, 2003).

6.3. Pilegrimsmål etter åpenbaringer

I tillegg til valfartsmål direkte tilknyttet en religionsstifter eller en annen hellig person, har vi valfartsmål av nyere datoer som forbindes med øyenvitners utsagn om åpenbaringer. Dette kan være åpenbaringer av forskjellige hellige personer. De mest frekvente åpenbaringene er de av Jomfru Maria. Åpenbaringene av Jomfru Maria har oftest skjedd på isolerte steder og som oftest ovenfor kvinner eller jenter av enkle kår. Disse åpenbaringsstedene har siden blitt besøkt av et stort antall troende. De blir årlig besøkt av reisende da det som oftest sies å ha evner til å helbrede syke. Også i nyere tid har det forekommet åpenbaringer som har blitt til nye pilegrimsmål. Blant de mest kjente moderne

Åpenbaringshistorier er den som Bernadette fra Lourdes fikk i første halvdel av 1800-tallet, hvor "en kvinne" åpenbarte seg for 14 år gamle Bernadette Soubirous totalt 18 ganger. Lourdes ble raskt populært som valfartssted, og på 1990-tallet var det hvert år rundt tre millioner mennesker som besøkte Lourdes, mens det i dag er snakk om rundt seks millioner (Vår Frue av Lourdes, 2000).

Dette er bare en av mange Maria åpenbaringer som har gitt den katolske kirke økt popularitet. Kirken så fort at morskjærligheten som folket søkte og fant gjennom Maria-dyrkelsen ble en skikkelig *rekruteringsmaskin* for kristendommen. Hennes eksempel som elskende mor var tydeligvis noe mange manglet og trengte. Maria-dyrkelsen vokste rett og slett frem som svar på et dypt emosjonelt behov overalt på kloden, nemlig å bli elsket betingelsesløst. Maria ble en surrogatmor, og kirken så at det smarteste valget var å godkjenne dette hvis de ville holde på tilhengerne (Vassnes, 2009:103).

Selv om den katolske kirken stilte seg negativt til pikens historie, så trodde folk på henne. Beretningen om mirakelet, etter at det ble anerkjent av Den katolske kirke, spredte seg raskt, og kort etter begynte de første pilegrimene å komme til den lille byen ved Pyreneene. Så sterk er troen på mirakler ved Lourdes at det hvert år kommer tusenvis av håpefulle. I katolske Italia er troen på Jomfruen fra Lourdes veldig sterk, noe jeg fikk oppleve under et opphold i Reggio Calabria. På samme måte som vi her hjemme har årlige tv-innsamlinger, har Italia sine tv-innsamlinger gjennom RAI (Radiotelevisione italiana S.p.A. Italias nasjonale tv kanal). Disse går til å sponse de rundt 600 syke og lamme som får reise med «de hvite togene» fra Reggio Calabria helt sør i Italia til Lourdes (CNN photos, 2013).

Den kristne verdens åpenbaringer stopper ikke opp i Europa, også Latin Amerika har hatt sine åpenbaringer av Jomfru Maria siden 1600-tallet. Den mest kjente av disse er jomfruen fra Guadalupe i Mexico. Selv

kjenner jeg til La Negrita, som betyr Lille mørke, i Cartago, Costa Rica. Igjen er det Jomfru Maria som åpenbarer seg, her i form av en mørk statue, og denne gangen for en indianerpike ved navn Juanita i utkanten av byen. På 1600-tallet hadde indianere ikke lov å gå inn til byen og vi ser derfor at igjen er det en av samfunnets svakeste som får æren av å bli utvalgt til å overvære åpenbaringen. Isteden for å åpenbare seg i byen, skjedde det i skogholtet utenfor, hvor de utstøtte indianerne holdt til. Disse åpenbaringene understreker dermed hele den viktige essensen i kristendommen om likhet framfor Gud, og Jesus sin kjærlighet til de svake i samfunnet.

Ved åpenbaringsstedet ble det bygget en basilika, og her var det og en bekk med helbredende krefter som rant like ved. Denne bekken og dens helbredende kraft førte til at mennesker kom hit langveisfra i sin søken etter å bli helbredet. Idag kommer pilegrimene hit fra hele Latin Amerika for å se den lille Madonnafiguren, som nå er kledd i kostelige gullstoffer og står trygt plassert inni et glassmonter høyt oppe ved alteret. Ved ankomsten til basilikaen kryper de troende på knærne opp kirketrappene og over hele kirkegulvet for å takke eller også be om mirakler. Bak basilikaen har den lille bekken med det helbredende vannet blitt lagt i rør som renner ut i flere kraner oppå en halvmåneformet vegg. Her presser og dytter man seg frem for å drikke vannet og fylle på tomflasker man kan ta med hjem til de som ikke har hatt anledning til å komme selv.

6.4. Pilegrimsmål etter undere

Som sagt, er det ikke et klart skille mellom de forskjellige pilegrimsmålene. Det har seg ikke slik at hvis det er et sted med relikvier etter en kjent helgen så er det ikke mer å hente der, men det er heller mer vanlig at det gjennom tidene har vært historier om undere og

helbredelser på slike steder. På de stedene der man har dokumentert åpenbaringer og man ikke har relikvier har man også historier om helbredelser og andre undere. Nedover i Europa har man flere hellige steder som har fått fornyet popularitet etter at uforklarlige hendelser har funnet sted der, og disse får igjen fornyet popularitet som pilegrimsmål etter at de nye underne har skjedd. En av disse ligger i Paola i Cosenza, sør i Italia. I århundrer har mange dratt dit for å be om mirakler, men det mest kjente i nyere tid skjedde under andre verdenskrig. Folk søkte tilflukt i kirken under bombingene, og en bombe falt ned, men i stedet for å gå av ble den bare sittende fast i veggen hvor den fortsatt sitter idag, som vitnesbyrd på Guds mange mirakler.

I Napoli finnes det et under som etter sigende skjer årlig. Her ligger blodet etter sant Gennaro godt bevart i katedralens skattkammer omgitt at kirkens gullskatter. Sant Gennaro ble halshugget på begynnelsen av 300-tallet og er idag Napolis skytshelgen. Napoli er et sted som, på grunn av sin geografiske beliggenhet, stadig er under press på grunn av trusselen om blant annet jordskjelv. Hvert år blir kanylen med helgenens blod vist frem for folket som har møtt opp i tusentall. Det har seg slik at blodet, som nå har blitt pulverisert, blir flytende igjen. Dette mirakelet vises frem for tilskuerne som da kan puste lettet ut. Det flytende blodet forteller folket at de er trygge for katastrofer enda et år. Dette skjedde ikke i 1527, og det året ble titusener drept i et pestutbrudd. I nyere tid har det skjedd en gang at blodet ikke ble flytende: I 1980 forble blodet pulverisert, og det året brøt det ut et jordskjelv som drepte flere tusen mennesker. Dette er såpass nylig at mange har det fortsatt i minnet, så forståelig nok er dette en viktig begivenhet for de troende i byen.

6.5. Ikke-religiøse «pilegrimsmål»

Jeg nevnte tidligere at man definerer en reise som et pilegrimsmål hvis det er religiøst, men for mange mennesker er følelsene så sterke at

de opplever en slags åndelighet som gjør at det for dem blir like viktig som en pilegrimsreise.

Trangen vår til å oppsøke steder som er betydningsfulle for oss er hos mange ganske stor. Man kan ha sterk tilknytning til disse stedene av forskjellige årsaker, men ofte har man sterke emosjonelle bånd som ble dannet tidlig i livet og som har fulgt en på ens vei. Når vi tenker på ikke-religiøse pilegrimsmål, er de ikke særlig annerledes enn de religiøse. Det dreier seg som regel om å reise til en berømt persons fødested, eller grav eller steder som har vært viktige i den personens liv.

Hos mange mennesker finnes det et iboende ønske eller behov for å knytte sterke emosjonelle bånd til mennesker de beundrer. Denne «heltedyrkelsen» er ikke noe nytt fenomen, vi kjenner den igjen fra antikkens heltekult, og i kristen tradisjon utviklet det seg til venerasjonen av helgener. I dagens samfunn finnes det, som det gjorde da, også mennesker som har funnet sine helter å dyrke. Selv om heltene kan ha gått bort, ser vi at dyrkingen fortsatt lever og sprer seg til nye tilhengere. I våre dager er det særs musikkstjerner som har fått en slik tilbederskare. Det kan være at av mangel på åndelig fellesskap så søker mange å finne «sjelens næring» i musikken, da denne har en egen måte å få mennesket til å finne frem til dets innerste tanker og følelser. Vi har alle sett hvordan Elvis-fans har flokket seg rundt ham og svimt av på konsertene. Da han døde var det mange som følte ekte sorg og som siden har valfartet til Graceland for å ta farvel. Graven til Jimmy Hendrix i Paris er et annet velkjent valfartsmål på linje med The Beatles fansen sin Abbey Road. Våre dagers helter har som regel vært innenfor musikkbransjen, men det finnes et annet viktig verdslig valfartsmål som ikke er etter noen sangstjerne. Jeg tenker her på Lady Diana, som gjennom sin godhet og kamp for en mer rettferdig verden har rørt mange mennesker, mennesker som fortsatt drar til Althorp House for et siste farvel med «folkeprinsessen».

6.6. Åndelige, ikke-kristne pilegrimsmål

At det finnes mer mellom himmel og jord enn det vi kan se, er et uttrykk vi alle har hørt en eller annen gang. Mennesket er av den grunn søkende, det vil ha svar på gåten som er universet. Man velger å søke etter svar på forskjellige steder, i religioner, vitenskapen, filosofi, mfl, og for noen mennesker er tanken at vi er omringet av energisentre som skal virke stimulerende og hjelpe menneskene til å oppnå en høyere innsikt i universets mysterier. Mange velger å henvende seg til naturen selv og mener det finnes uante krefter og energier som vi ikke har kjennskap til. Noen mennesker vil kalle det en guddommelig kraft, men ikke innenfor de kjente monoteistiske religionenes rammer, mens andre velger å se på det som en universell energi. Det er mange som prøver å leve i pakt med naturen og dens kraft. Hos mange finnes det da teorier om steder i naturen hvor denne kraften er mer merkbar enn andre. På lik linje med de religiøse pilegrimsmålene hvor de troende mener det har skjedd undere, kan andre mene at steder i naturen kan være så full av kraft at det kan virke helbredende. Troen er at i en tid uten vårt konstante jag og teknologi, var mennesket i harmoni med naturen og dro nytte av disse energisentrene. Her bygde de viktige monumenter hvor de da kunne ta til seg energien. For oss her i Europa er den mest kjente blant disse Stonehenge i England, men de finnes spredt over hele verden, og de som tror, drar rundt for å prøve å finne tilbake til denne energien.

6.7. Viktige nordiske pilegrimsmål

Det ble etterhvert mange helgener fra Nord Europa også, og her i Norden fikk også vi våre helgener, og med disse kom pilegrimsmålene til gravene deres. Deres innsats for kristendommen og de uforklarlige undrene som skjedde ved deres grav gjorde at de ble kanonisert i den katolske kirken. De mest kjente kan sies å ha vært Hellige Birgitta i

Vadstena i Sverige, St Sunniva i Selja og Olav den hellige i Nidaros. Vi fikk også pilegrimsmål som ikke rettet seg mot en helgens levninger, men et helbredende symbol: Korset i Røldal kirke med dens helbredende «svette» på St Hans aftenen er et av dem (Iversen, 2007).

Disse stedene ble viktige pilegrimsmål opp gjennom hele middelalderen. Det viktigste av de tre ble likevel Hellige Olavs grav i Nidaros. Hit kom det pilegrimer ikke bare fra Norden, men fra hele Europa. Etter middelalderen kom renessansen, og ute i Europa begynte religiøse uenigheter å utvikle seg til religionskriger. Teologisk ble Europa delt. Her i nord gikk man vekk fra katolisismen og omfavnet heller protestantismen. Luthers lære om «troen alene» førte til at helgendyrkelsen ble fjernet her i det protestantiske nord. Det ble også innført forbud mot helgendyrking og pilegrimsvandring, men folk brydde seg ikke om forbudet, noe vi skal se mer på under punkt 7.3.

6.8. Korstog som pilegrimsreise.

27. november 1095 var det et stort kirkemøte i Clermont i Sør-Frankrike. Etter pave Urban 2. sin tale vokste korstogstanken frem. Han hisset opp tilhørerne med beskrivelser av de verste pinsler som de kristne i Midtøsten ble utsatt for av de avgudsdyrkende muslimene. Urban lokket de fremmøtte med full syndsforlatelse. Korstogene var en «hellig reise», og så viktig var den at om man døde i kampen for å befri Jerusalem, ville de komme direkte til det himmelske Jerusalem og bli martyrer for troen (Jensen, 2006:6). Bakgrunnen for korstogene kan sees i sammenheng med Europas historie: Spania kjempet mot maurerne, italienske handelsbyer ble tidvis lammet av tyrkisk kontroll over handelsruter og pilegrimer til det hellige land ble angrepet av de vantro.

Frykten for muslimsk overherredømme var nok utslagsgivende i den religiøse oppblomstringen, som i sin tur bidro til at den katolske kirken ble strengere og mer intolerant ovenfor nye religiøse. Det var blant annet katarerne som fikk føle kirkens blodløst, men også jøder opplevde økende brutalitet. De begynte å slå hardt ned på kjetteri, og religionskrigene var ikke bare rettet mot muslimene men også mot de kristne retningene som gikk mot pavens totale autoritet. Motivene til de som dro i korstog kan ha vært mange, og i de fleste tilfeller hadde nok de reisende mer enn bare et motiv til å dra i korstog. De vanligste motivene kan nok ha vært (Jensen, 2006:17ff):

1. Religiøs hengivenhet. Man ville tjene Gud og frelse Jerusalem for Ham.
2. For å slippe ut av dårlige økonomiske forhold hjemme. Jerusalem ble beskrevet som et land som fløt over av melk og honning. For en fattig mann, eller for de barna av adelen som var sist i arverekken, ble dette en gylden anledning til å skaffe seg gods og gull.
3. Av eventyrlyst og for å se verden.
4. For å ære sin elskede. Ridderligheten blomstret i middelalderen og korstogene var muligheter til å vise styrke og mot.
5. Av ærgjerrighet, økonomisk gevinst og for hedersbevisning, ikke bare til han som dro, men til hele bygden.
6. For å hevne muslimenes plyndringer av pilegrimsreisende samt deres beleiring av Antiokia.

7. Relikviekultens begynnelse

Venerasjon av helgener og deres relikvier vokste frem tidlig i kristendommens historie. Den ærefrykten og ærbødigheten man viste relikviene førte til at kirker brukte alle midler, både lovlige og ulovlige, for å skaffe til veie relikvier etter de aller viktigste hellige personer.

Venerasjon var ikke det samme som tilbedelse, men for en motstander av den katolske kirke kunne nok dette skillet virke tynt og til tider kanskje også fraværende. Venerasjon har nok vært et omstridt tema helt fra starten av, for allerede på 300-tallet forklarer Paulinus av Nola at det å ære helgenene og be om deres forbønn ikke har noen ting med hedningenes aktelse for flere ulike guder å gjøre. Venerasjon dreide seg rett og slett om den respekt vi skylder de hellige som ved sine liv og ved sine kropper tjente Gud (Relikvier, 2003).

Fra tidlig middelalder ble store og berømte pilegrimsmål rundt om i Europa besøkt av mange troende hvert år, enten på egne vegne, på vegne av familiemedlemmer eller på oppdrag fra rikfolk. Allerede fra tidlig middelalder kunne man velge å gå pilegrimsferd som botsøvelse for grove synder, da særs drap. Dette var nok å foretrekke framfor galgen, selv om pilegrimsveiene var lange og farefulle. Stadig flere ønsket å bli gravlagt så nær disse helgenrelikvier som mulig, og store pengegaver kunne sikre vedkommende en gunstig plassering nær helgenen. Folkets tro på deres helende kraft, og sikkert også deres evne til å kutte ned tiden i skjærsilden ble til en utømmelig pengekilde som til slutt ville bidra til sterk kritikk og til splittelsen av kirken.

Kulten for den enkelte helgen var fra begynnelsen knyttet til noe som kunne ses og berøres, som oftest graven med hans eller hennes jordiske levninger. Roma holdt lenge fast ved at gravene til helgenene var ukrenkelige, men folkets stadig pressende etterspørsel etter flere relikvier, ikke bare i Roma, men i hele Europa førte til at Roma måtte gi etter og skikken med å la gravene være i fred var forbi. De troende hadde behov for å knytte sin tro til noe man kunne røre ved, noe disse hellige menneskene hadde etterlatt seg på jorden. Dette ble starten på en vanvittig relikviehandel.

7.1. Relikviekulten vokser seg stor

Vi vet at antikkens mennesker, før kristendommens inntog, hadde et helt annet syn på relikvier og det å ære disse enn det middelaldermennesket hadde. Romerne brente sine døde og nekropolisene var alltid situert godt utenfor bymurene. Jødene anså den dødes legeme for urent, så å ha dem i gudshuset var for dem totalt utenkelig. I vår europeiske tradisjon var det bare de kristne som samlet relikvier etter hellige personer. Å vise ærbødigheten for relikvier var likevel ikke en særegen kristen handling, både i Confucianismen, Buddhismen og Islam har man tatt vare på relikvier etter religionsstifterne og andre viktige personer (Relikvier, 2003).

Med kristendommens inntog fikk menneskene i Europa etterhvert et annet og mer positivt syn på legemet. Her er ikke sjelen opphøyet som viktigere enn legemet, de er begge skapt av Gud, og må behandles deretter. Kroppen var ikke lenger et fengsel som sjelen måtte befris fra. I kristendommen talte man heller om samhörigheten mellom kropp og sjel og ikke den tidligere dualismen som skilte disse to ved å opphøye den ene framfor den andre, her er vel Platons ide om sanseverdenens underlegenhet ovenfor idéenes verden blant de mest kjente.

7.2. Historien bak boten, avlaten og skjærsilden

Middelalderens samfunn var todelt: verdslig og åndelig. Den verdslige delen er der de fleste holdt til, de jobbet og betalte sine skatter. Den åndelige hadde som oppgave å sikre frelse for alle. Foruten dåp og vanlige gudstjenester kunne kirkene tilby privatmesser og sjelemesser. Disse var ikke billige og de ble en viktig inntektskilde for kirken. Disse messene skulle forminske tiden i skjærsilden, og var grunnen til at det var så mange altre i kirkene. Ved et enkelt alter kunne man klare opp til 20 messer pr time, folks redsel var «Big business» (Jensen, 2014:115). Ved

pilegrimsreiser var det fokus på bostøvelsen, og det var også vanlig å gi votivgaver for å vise sin ærbødighet. Den religiøse praksisen hadde fokus på handlinger og fjernet seg slik fra det åndelige aspektet av troen.

Allerede oldkirken ble møtt med problemstillingen om menneskets synder, selv etter at det har blitt kristent. Etterhvert ble det utviklet en lære om synd, og vanligste straff på den tiden kunne være streng faste over en viss periode, avhengig av synden. Videre, i middelalderen, blir spørsmålet om synd og straff mer komplisert. Kirken ble da et rettsorgan som skulle sørge for at folk ikke begikk synd. Trussel om bot og straff skulle holde folket vekke fra syndige tanker og handlinger. Man fikk etter hvert *botsbøker* (Jensen, 2014:116). Disse ble bare mer og mer detaljerte. Problemet med å lete etter, og kartlegge synder, er at jo mer man graver, jo flere synder finner man som man må straffes for. Straffene varierte utfra alvorlighetsgraden av synden som ble begått. I verste fall kunne man risikere utestenging fra fellesskapet. Det betydde i praksis at man ble en lovløs og stod da utenfor loven og fellesskapets beskyttelse. Man ble «fritt vilt», en man kunne gjøre hva man ville med uten å bli straffet for det. Dette var den grusomste straffen i et samfunn hvor man er avhengig av fellesskapet. Dette ser man fortsatt i dag, spesielt i små, lukkede samfunn og i kulturer hvor stammetilhørigheten er viktig. Det verste som kan skje i slike miljøer er at man blir utestengt fra alle sider av samfunnet. Vi ser det ofte i religiøse sekter hvor kontrollen over medlemmenes liv er total. Et annet tydelig eksempel på hvordan samfunnet kontrollerer den enkelte kan sees i landområder hvor omskjæring av jenter er vanlig praksis. I disse kulturer blir hele familien utestengt fra det viktige, og nødvendige, fellesskapet hvis man unnlater å omskjære døtrene sine. I slike samfunn klarer man seg ikke hvis man blir utestengt av fellesskapet, og det er derfor ingen vei utenom, man blir påtvunget samfunnets praksis.

I høymiddelalderen ser kirken nødvendigheten av å introdusere tanken om «kirkens skatt» (Jensen, 2014:116-117). Her viser Jensen til idéen om at takket være helgenenes gode gjerninger og plettfrie sjeler, hadde kirken et overskudd av avlat til salgs. Tanken bak var jo å lette byrdene av bot for folket, for man så at jo mer man studerte synd, jo flere fant man, og det ville etter hvert bli umulig å leve hvis man skulle forholde seg til alle reglene. Et samfunn som graver seg dypere inn i viktigheten av straff blir hardere og etter hvert umulig å leve i. Man så at dette bare ville føre til et samfunn av mistillit og angiveri. Det er nettopp dette som har skjedd opp gjennom årene i totalitære samfunn som opererer med stadig strengere strafferegler. I dag ser vi det blant annet i de IS-okkuperte områdene. Hver dag kommer det historier om hvordan små overtredelser blir straffet hardere og mer brutalt for hver gang, slik som de unge mennene som måtte bøte med livet for å ha resitert koranen feil.

I middelalderens Europa var det viktig å finne en løsning som gjorde at det var mulig å leve i tråd med den kristne ånd, til tross for menneskets syndige natur. Med den nye læren om «kirkens skatt» hadde geistligheten nå funnet en grei løsning på spørsmålene om synd, bot og straff. I stedet for å bli straffet med harde botsøvelser, kunne man heller kjøpe avlat som frigjorde deg fra syndene du hadde pådratt deg, dette gjaldt selvsagt ikke de alvorligste forbrytelser. For å ha en viss kontroll over kirkens avlat ble det bestemt at bare paven og biskopene skulle kunne gi avlat. Etter hvert kom også tanken på at avlatsbrevene skulle kunne forminske tiden i skjærsilden. Kirkens lære om skjærsilden var så sterk at folk gikk mann av huse for å kjøpe seg ut av pinslene. I tillegg til å kjøpe avlatsbrev, kom etterhvert læren om muligheten til å få avlat ved pilegrims mål. Da hadde man både universell avlat, som man kunne få overalt og lokal avlat, knyttet til et bestemt geografisk sted (Jensen, 2014:117). Der kunne man være i nærheten av relikvier som i kraft av seg selv kunne fjerne synd og helbrede sykdom. Dette ble en lukrativ bedrift som skaffet til veie enorme

rikdommer og bidro til den fantastiske religiøse arkitekturen vi ser i Europa i dag. Avlatsbrevene ble så ettertraktet at det til tider ikke var mulig å produsere dem raskt nok. Man kan godt skjønne at motstanden til «galskapen» økte. For de som kunne lese, ble det raskt innlysende at det ikke fantes noen som helst referanser til hverken skjærsilden eller avlaten i Jesu ord.

7.3. Norges helgenkult

Her i landet hadde vi flere viktige kirker og pilegrimsmål med deres helgenskrin. Her kan nevnes: Selja kloster som hadde mange relikvier, Kristkirken i Bergen som hadde St. Sunnivas skrin, Maria katedralen i Oslo og Hallvardskrinet i katedralen hans, Mikaelkirken i Tønsberg, Borre kirke og Løvøy kapell, stavkirken på Røldal og stavkirken på Filefjell. De to siste opplevde også å være populære pilegrimsmål til langt inn i 1800-tallet. Til disse pilegrimsmålene kom ikke bare nordmenn eller folk fra Norden men de kom fra store deler av Europa.

Med reformasjonen ble det ikke lenger noe behov for å dra på pilegrim og be om mirakler ved helgenes relikvier. Her i Norge ble pilegrimsreiser forbudt etter at den lutherske reformasjonen nådde landegrensene i 1537, likeså ble fasting på bestemte dager og påkalling av helgener også forbudt. Nidaros ble ikke lenger tillatt som pilegrimsmål, men det var flere pilegrimsmål her til lands som motstod forbudet. Det var ikke lett å stoppe flere hundre års tro på helgener og mirakler, og blant annet Røldal kirke forble et pilegrimsmål gjennom hele forbudstiden og helt inn i 1850-tallet (Iversen, 2007). Her søkte man seg, da det ble sagt at korset «svettet» på St Hans, og at duggen hadde helbredende kraft. Selv i dag tas korset frem på St. Hans, ikke fordi man skal trekke inn troen på relikvier i dagens samfunn, men fordi man ser at det folkelige er viktig for at kirken ikke skal virke fjern på dagens mennesker. Fra å stå i fare for å bli brent i

1744 etter ønske til Kristiansandbiskopen Jakob Kærup har korset i Røldal opplevd til å bli oppmuntret som pilegrimsmål i våre dager.

Pilegrimspresten Nataas hevder at «pilegrimsvandringen til Røldal er den mest lutherske vi har. Ikke til et ikon eller til helgenkårede personer, men direkte til den korsfestede Jesus. Som prest i moderne tid vil jeg si at det fremdeles finnes legedom i vandringen til korset» (Fonn, 2015). Dette beviser hvor viktig det er for oss å ha noe håndfast å forholde oss til. Uansett hvor mange forsikringer vi får om at troen alene skal være nok, er det likevel mange som søker til det man kan se og berøre. Kirken viser i dag at den vil komme disse mennesker i møte, at den ikke lenger ønsker å oppfattes som en lukket og streng institusjon, men som et ledd mellom dagens mennesker og det hellige, uansett hvordan menneskene velger å oppfatte det hellige.

7.4. Martin Luthers kritikk

Omkring 1119 skrev abbed Guibert av Nogent en bok om relikvier og helgendyrkelse, *De pignoribus sanctorum*. Her refset han den kritikkløse relikviedyrkelsen, og det som hadde vakt hans harme, var den tåpelighet munkene i hans nabokloster Soissons viste ved å påstå at de eide en av Jesu melketenner (Relikvier, 2003).

Det var en stadig kamp om de beste relikviene blant de geistlige. Argumentene til motstanderne av relikviekulten var at det hadde gått helt over styr, og vi kan nå trekke på smilebåndene over mange av de sprøste påstandene om hvilke hellige gjenstander man hadde. Det har til og med vært snakk om egg og fjær fra den Hellige Ånd, Jesu forhud i flere eksemplarer, Jomfru Marias brystmelk og hodet til Johannes Døperen som 12 åring, for å nevne noen. Helgendyrkelsen og relikviekulten nådde et toppunkt med Kurfyrste Fredrik av Sachsens som hadde samlet verdens største relikviesamling — 17 443 stykker — inklusive englefjær og hår fra Kristi skjegg (Krøger, 2010).

Vi vet at det har vært grov misbruk av folks tro og tillit når det kommer til helgendyrkelse, og idag synes vi mye av troen og overtroen som omgav denne kulten kan virke barnslig eller latterlig. Når vi nå har fått påvist mange av disse bedragene kan det virke stakkarslig å tenke på alle menneskene som dro i dagevis og kanskje også månedvis for å tilbe noen svineknoker forkledd som relikvier etter en kjent helgen. Men vi må ikke glemme at det ikke er knoklene som tilbes, men den de skal ha tilhørt, og da blir også en falsk relikvie et middel til å komme nærmere Gud. Man beundrer helgenenes urokkelige tro og deres syndfrie liv, og de virker også som rollemodeller for de troende. Å oppleve nærhet til Gud, å få kontakt med det guddommelige, det er dette som er det essensielle i helgendyrkelse og hvis man ser på riter i den katolske kirken i dag, vil man se at denne praksis fortsatt er gjeldende. Under påskefeiringen er det prosesjoner hvor store statuer av Jesus, Maria og viktige helgener blir båret rundt i gatene. Her viser de troende samme respekt og ærefrykt for statuene som for relikviene, nettopp på grunn av hva de representerer.

Kirkens lære og metoder ble kritisert av mange lærde lenge før Martin Luther, men sterkest påvirkning var det likevel Luther som fikk. Som tidligere nevnt sa Martin Luther, under reformasjonen, at troen alene skulle kunne frelse oss. Han var kritisk til pilegrimsreisen nettopp på grunn av hva den var blitt til. Han mente at å dra på pilgrim av nysgjerrighet og ønske om selv å oppleve disse viktige stedene i vår kristne historie var uproblematisk, men man skulle ikke se på handlingen som en god gjerning, noe man gjorde for å behage Gud (Luther, sitert i Jensen, 2014:140).

I følge Luther lå grunnlaget for kristendommen i Bibelen alene, det betydde ikke at det ikke skulle finnes andre skrifter, men at Bibelen hele tiden var den overordnede normen. Bibelen står sentralt som Guds ord og det er her Jesus kommer inn, for han er Guds språk. Videre var Luthers tanke at frelsen fikk man gjennom troen alene. Gud har ikke behov for

våre gode gjerninger, og når et menneske ikke lenger trengte å bekymre seg for om det har gjort nok for å fortjene frelsen, kunne man heller fokusere på å bruke disse kreftene til å skape et bedre samfunn for alle (Heiene, 2008: 216-217). Luther mente at den sanne kristne boten var *det livslange botslivet*, mer enn botsøvelser. Videre mente han at *trosrettferdighet*, til forskjell fra *gjerningsrettferdighet*, skaper en trygg og fri samvittighet (Jensen, 2014:139-141). Med dette forstås at det var det man gjorde for sin neste som var det viktigste. *Din neste* var nettopp det, din nærmeste, familien din, naboen din, folk i nærmiljøet ditt. Ville du oppnå guds frelse behøvde du ikke dra på pilegrim eller kjøpe avlat, det eneste man trengte var troen, og vise kjærlighet og medlidenhet til hele guds skaperverk. Gode gjerninger var det som var til hjelp for andre, for de trengende, ikke en pilegrimsreise som man utførte mot løfter om fritak fra skjærsilden, for pilegrimsreisen blir da en egoistisk handling forkledd som god gjerning. Dette ble ikke sett på med blide øyne av de ledende kirkefedre og ikke minst av relikviehandlerne. Disse hadde tjent grovt på salg av relikvier til kirken gjennom århundrer, som igjen tjente grovt på de troende som kom fra fjernt og nært for å be ved de viktige relikviene som kirkene hadde, og for å donere penger for å kunne slippe unna skjærsilden. Hvis det ikke lenger var behov for å søke tilgivelse og frelse for gjerningene våre, var det heller ingen grunn til å oppsøke kirkenes relikvier.

For Luther ble helligstedene som en «avgud», her møtte de reisende på et fysisk objekt eller gjenstand og ikke den guden Jesus hadde pratet om. Han var heller ikke den eneste som hadde blitt skuffet i sitt møte med Roma, hvor grådighet og umoral regjerte. Han mente pilegrimsvesenet bare fungerte for å fylle opp biskopenes lommer, mens pilegrimene selv fikk et seksuelt frirom å boltre seg i. Luther viste til at relikviehandelen ikke har noen dekning i Bibelen, og når Paven mente han kunne kommandere englene til å hente pilegrimene som døde under reisen, så

gjorde de seg selv til Gud, og det var det største maktmisbruket (Jensen, 2014:144).

8. Den hellige apostelen Jakob den Eldre

Det vi vet om Jakob, på spansk Sant Iago, derav dagens Santiago, har vi fra evangeliene. Han var, sammen med Peter og Johannes, Jesus sin nærmeste apostel. Han var vitne til Jesus sine mirakler, men også hans prøvelser. Han er blant annet Spanias og Portugals skytshelgen og skytshelgen for krigere og pilegrimer. En spansk tradisjon (denne beretningen stammer fra 600-tallet og avvises helt utenfor Spania), forteller at Jakob reiste til Spania, hvor han skal ha gått i land i Iria Flavia, El Padrón, i Galicia hvor han opprettet et kristent fellesskap. Videre dro han til det som idag er Zaragoza, kjent fra legenden «Aurea Jacobus de Voragin» som forteller at bare syv mennesker ble kristnet. Disse syv ble kjent som «de syv konvertitter fra Zaragoza». Ting skulle vise seg å forandre seg når selve Jomfru Maria viste seg for apostelen i den byen. Åpenbaringen førte til at innbyggerne i Spania åpnet hjertene sine til evangeliseringen. Etter to år i Spania, drar han tilbake til det hellige land, hvor han så blir den første til å lide martyrdøden (Santiago Mayor, 1999).

Det er flere legender om hvordan Jakobs legeme havnet i Spania. En legende fra 800-tallet forteller at etter Jakobs martyrium brakte hans disipler Athanasius og Theodor legemet ombord på et skip som ble styrt av Gud. Skipet landet i Galicia i Nord-Spania, nøyaktig samme sted hvor Jakob gikk i land da han misjonerte i Spania. Her begravde hans disipler ham i det gamle palasset til Lupa som så ble gjort om til kirke. Da de siste kristne samlet seg i Nord-Spania for å drive muslimene ut av landet, var stedet for lengst gått i glemmeboken, og bare den muntlige fortellingen om Jakob var igjen. En natt en gang mellom 824 og 829 så eneboeren

Pelayo et uforklarlig lys fra en busk. Dette lyset kom igjen natt etter natt, og til slutt ga han biskop Theodemir av Iria Flavia beskjed. Han lot busken grave opp, og under den fant man legemene til Jakob og disiplene. Da kong Alfons II fikk høre om det, bygde han en kirke over graven. En annen versjon sier at biskopen i 830 ved stranden fant den ødelagte sarkofagen til Jakob på et sted som kaltes «Campus Stella», stjernemarken (Jakob den Eldre, 2006).

8.1. Santiago «Maurerdreper»

I 711 begynte maurerne sin invasjon av Spania, som da bestod av flere småriker og manglet en sterk sentralmakt. Etter kort tid hadde maurerne erobret det meste av landet. Bare den nordlige delen av halvøya unnslopp erobringen, og her oppstod noen kristne kongeriker, som Asturias og León, som kjempet videre med å presse tilbake de invaderende styrkene. Asturias er det eneste området på halvøya som maurerne aldri klarte å erobre. Det var harde kamper og de kristne led mange nederlag som da førte til at kampmotet var veldig svekket. Da hendte det, i følge legenden om Jakob, at apostelen grep inn. Han kom ridende på en flott hvit hest og var staselig kledd, med sverd og banner. Dette førte til økt kamplyst hos de kristne og endelig fikk de føle en slående seier. Det var etter dette at han fikk tilnavnet Matamoros, «Maurerdreper», og ble Spanias skytshelgen.

Den langvarige krigen mellom to religioner førte til at i et land som Spania, som på den tiden hadde sterke skiller mellom folkene som bodde der, likevel stod samlet mot en felles ytre fiende. I motsetning til resten av Europa, som merker territorialkrigene mellom adelige, går man i Spania sammen for heller å presse vekk en felles fiende (Lalanda, 2011, loc: 147). Den ytre fienden gjør at adelen ikke har overskudd til å krige seg imellom, og man får heller sterkere kongemakt gjennom solide unioner

som stadig legger under seg mer og mer gjenerobret land. Man føler ikke at man er castillaner mot galisiere, men heller et samlet spansk folk mot maurere.

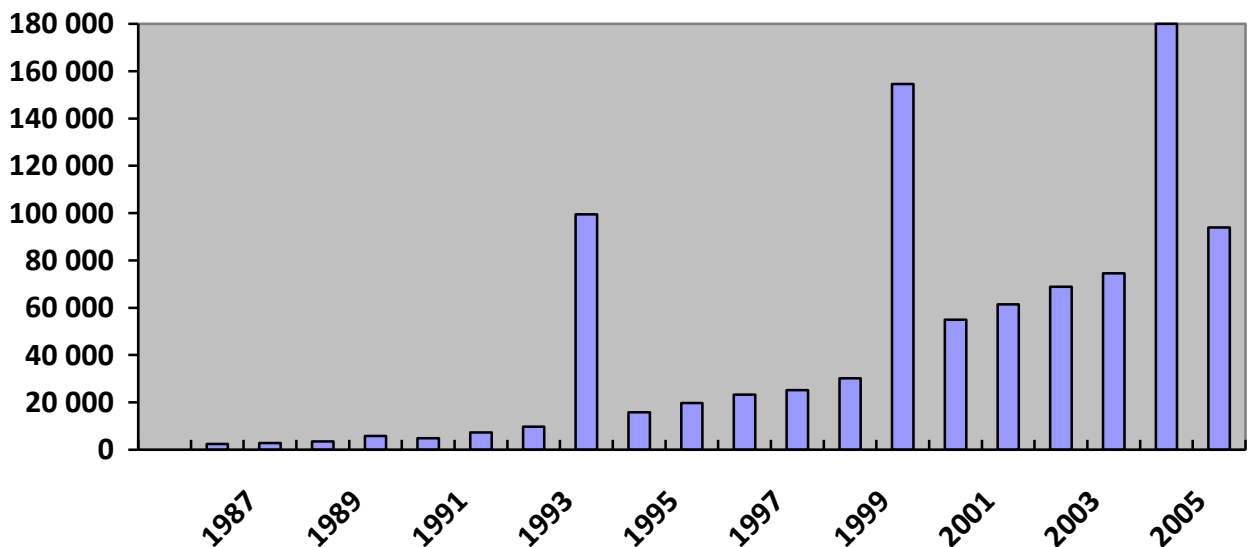
Allerede på 900-tallet var pilegrimsvandringen til Santiago blitt populær, og pilegrimene dro, selv med den alltid overhengende faren som maurerne representerte. Tidvis var det ikke mulig å bruke *El Camino Francés* som er den vanligste og mest populære veien. Man måtte i stedet ta den nordligste ruten, langs kysten for å sikre seg mot mauriske overfall.

På 1000- og 1100-tallet fikk valfartene stadig større omfang. I senmiddelalderen var populariteten vokst til slike høyder at valfartingen til Jakobs relikvieskrin i Santiago var blitt større enn både Roma og Jerusalem, dette skyldtes delvis også det faktum at Jerusalem tidvis var stengt for pilegrimsreisende. Spania sloss konstant mot maurerne, og etterhvert som de gjenerobret mer og mer land, økte Jakobs rolle som skytshelgen og «maurerdreper». Santiagoridderordenen ble opprettet, og de hadde blant annet som oppgave å beskytte pilegrimer på deres vei, for det var ikke bare ville dyr som kunne true langs ruten, men også røvere og, som tidligere nevnt, maurere, og det var ikke alle pilegrimer som kom hjem igjen.

8.2. Jakobs år

I 1122 gav pave Callixtus II gav katedralen rett til å feire «Anno Santo» når 25. juli falt på en søndag. Siden den gang har man sett en mangedobling av tilreisende på de såkalte Jakobsårene, også i dag. De troende vil helst reise på pilegrim i et Jakobs-år, da man disse årene blir fri for alle synder, så sant visse kriterier er oppfylt, men også ikke troende blir fristet til å ta vandringen i et Jakobsår. Neste Jakobsår er ikke før 2021, og da kan man vente seg mye større antall pilegrimsvandrerere, hvis

man ser på tidligere statistikker. Dette vises tydelig i grafen nedenfor, Oficina de Acogida al Peregrino (2014).

Fig. 1. Viser den jevne økningen i antall pilegrimer til Santiago de Compostela fra 1985-2004. Her ser vi hvordan Jakobsårene skiller seg kraftig ut.

I Jakobsåret 1954 reiser så mange som 70000 pilegrimer, og det er første året at antall utenbys fra overstiger de lokale pilegrimene. I Jakobsåret 1965 opplever Santiago hele 2,5 millioner besøkende, da medregnet alle, både pilegrimer og vanlige turister og dagsbesøkende. Hvis vi ser på fig. 1, vil vi se at også jakobsårene i 93, 99 og 2004 hadde svimlende mange pilegrimer i forhold til «de vanlige» årene. Den økte populariteten til pilegrimsreisen under Jakobsårene førte til at Compostela Monumental (foreningen for handelsmenn i Santiagos gamle bydel) i 2012 søkte Vatikanet om å få feire en utenom det vanlige Jakobsår i 2014-2015, siden neste Jakobsår ikke er før i 2021, hele 11 år etter den forrige. Grunnlaget for søknaden var at det ved spesielle anledninger var blitt utropt ekstra helgen år i moderne tid. Den første gangen var ved gjenoppdagelsen av St Jakobs levninger, da gav pave Leon XIII ut bullen «Deus Omnipotents» hvor det ble bestemt at 1885 skulle feires som et

«Anno Santo», et Jakobs-år for å feire funnet. Under den spanske borgerkrigen falt Jakobsåret på 1937, men her bestemte pave Pio XI at den skulle forlenges til 1938, nettopp på grunn av vanskene krigen skapte for de som ønsket å reise. Da Compostela Monumental sendte søknaden denne gangen, var det med et ønske om å prøve å se om den kunne få i gang en lovprisning av europeiske verdier og identitet og samtidig bidra til å få hjulene i den skakkjorte økonomien på kontinentet i gang igjen (Compostela Monumental, 2012).

9. Caminoens begynnelse

I følge legenden, var man i den kristne verden på 800-tallet overbevist om at Jakobs grav skulle ligge et sted i nordøst Spania. År 900 skal St Jakobs legeme ha blitt funnet i en marmorsarkofag nær kysten av Galicia. Kongen lot bygge en trekirke ved stedet for å hedre helgenen og pilegrimer, som på denne tiden stort sett var lokale, begynte å besøke graven. I begynnelsen var det bare lokale pilegrimer, men så tidlig som i 947 ble den første utenlandske pilegrimen registrert av biskopen i Le Puy i Frankrike (Lindsell, 2006). Allerede på 1100-tallet tar både Calixto II og Alexander III og tildeler pilegrimer full avlat hvis de besøker helgenskrinet i katedralen i Compostela i løpet av et jubelår (altså når helgenens dag faller på en søndag). Evolusjonen av denne pilegrimsruten kommer til å gå parallelt med Spanias egen utvikling, landets oppgangstider og nedgangstider kommer til å speile seg i veiens glans og forfall (Vázquez Portomeñe og García Blanco, 2013; 27).

Den stadige trusselen fra maurerne førte til at de tidligste pilegrimer til tider ikke benyttet seg av den lettest fremkommelige veien «Camino Francés», men isteden gikk den romerske veien ved Cantabria kysten «ruta de la Costa» (kystruten), eller de kom med båt, og fortsatte videre

langs «Ruta de la Costa» (se kart s.17). Etterhvert som landområdene sakte men sikkert ble gjenerobret ble det igjen mulig å ta i bruk veien over mesetaen, bedre kjent som «el Camino Francés». Områdene ble etterhvert mer og mer bebygget, og flere ruter kom til.

Det er ikke lett å skulle si eksakt hvor pilegrimsveiene begynte, for reisen begynte fra man dro hjemmefra, men etterhvert så ser man at det kommer til hovedferdselsårer til Santiago. Det blir sagt at det er ikke pilgrimen som gjør veien, men de benytter seg av allerede eksisterende veinett. Selv om de ikke skaper veien skal man ikke bagatellisere deres betydning for infrastrukturen langs rutene opp gjennom årene. De er en viktig del i sitt bidrag til å bringe tilbake glemte veier og i å skape handel der de ferdes (Vázquez Portomeñe, og García Blanco, 2013:28). Ser man på kartet, så viser dette et godt utbredt veinett hvor pilegrimsreisen førte til økt handel som igjen førte til økt velstand for de som bodde langs rutene. Økt befolkning langs de gjenerobrede rutene og et økende antall pilgrimer gjorde at det allerede i det 10. århundre begynte å vokse frem sykehus og overnattingssteder langs rutene.

På midten av 1100-tallet var Santiago blitt et av Europas største pilegrimsål, med hundretusener besøkende årlig. Flere fantastiske legender om mirakuløse hendelser hvor helgenen hadde enten helbredet noen eller reddet noen fra farer ble fortalt. Helgenens rolle som skytshelgen mot maurerne bidro til stadig økende popularitet. Til tider var det flere besøkende til Santiago enn det var til Roma. Til tross for den mauriske okkupasjonen av nesten hele landet, var det likevel alltid åpen vei helt i nord, til forskjell fra Jerusalem som til tider var stengt for kristne pilgrimer. I Dantes «Vita Nuova» defineres pilgrim som en som er borte fra sitt hjemland og mange så Santiagopilegrimer som de eneste ekte pilgrimer, for selv om St Peter også ble begravd hjemmefra så ble Santiagos legeme skylt i land ved Finisterre «verdens ende», så langt vest som det gikk an å komme i antikken og middelalderen. Det var hit

pilegrimene dro, etter å ha besøkt helgenskrinet i katedralen, for en siste rite som pilegrim: Der de stod og så ut over havet ved verdens ende, tok de seg et rensende bad i havet og brant pilegrimsklærne sine. Dette var et rørende oppgjør og avslutning på en viktig epoke av livet.

I dag er det ikke lenger lov å brenne klærne ved Finisterre, men for mange pilegrimer er ikke veien over før man har kommet seg dit og sett solen gå ned over det uendelige havet. Det er oftest et følelsesladet øyeblikk, også for dagens pilegrimer, som nå har kommet til målet. Etter dager, uker eller måneders strabaser med sine oppturer og nedturer, hvor man har fått reflektert over livet og knyttet bånd til andre pilegrimer, kan slutten komme brått og nummende på et hektisk torg i en pulserende storby, da kan et siste farvel til pilegrimstilværelsen være det man trenger for å avslutte et viktig kapittel i livet.

9.1. Caminoens tre epoker.

Det er flere måter å se på utviklingen av pilegrimsreisen til Santiago. Ifølge Fernando Lalanda kan man dele Caminoens historie inn i tre epoker (Lalanda, 2011, loc: 31-76):

I. Den første, som han velger å kalle «klassisk», strekker seg fra oppdagelsen av Apostelens levninger til dens gjenoppdagelse i siste del av 1800 tallet. Her setter han skillet, ikke på grunn av pilegrimsoppturen som gjenoppdagelsen førte til, men måten å gjøre pilegrimsreisen på.

II. Da erkebiskop don Miguel Payá y Rico dro fra hjembyen sin i Valencia i 1875 for å overta bispesetet i Santiago, dro han ikke til fots, men benyttet toglinjen som siden 1873 dro til Galicia. Dette er ifølge Lalanda starten på andre epoke, hvor tallet på pilegrimer øker nettopp fordi det blir stadig lettere å foreta reisen. I denne epoken ser man at pilegrimsleden forfaller, nettopp fordi man velger å reise raskt og komfortabelt. Man kan her trekke paralleller til de europeiske dannelsesreiser. Når det gjaldt

pilegrimsturen til Santiago fantes det ennå ikke noen regler for hvilke hjelpemidler man brukte for å foreta pilegrimsreisen, eller hvor langt man måtte dra. Det å foreta reisen i den kristne ånd, med hengivenhet var eneste kriterier man trengte, og teknologiens fremskritt gjorde at man kunne komme dit raskere og med mer komfort (Lalanda, 2011, loc: 53).

De gamle pilegrimsveiene blir glemt, man kan nå dra med tog og få unnagjort turen på noen dager og samtidig få med seg de viktigste kirker og katedraler langs ruten. Deler av pilegrimsleden forsvinner under nye asfalterte veier eller blir innlemmet i store åkrer og landsbyene langs disse veiene får en kraftig nedgangstid. Fortsatt lokker løftet om avlaten, særs i jakobsårene, men man vil ikke lenger slite for det. Tanken om botsøvelse er vekk. Denne omfavnelsen av teknologi på bekostning av tradisjonene førte til at det ble dannet grupper som jobbet iherdig for å gjenoppta de gamle pilegrimsrutene. Disse selverklærte «venner av Camino de Santiago» dannet lag og i 1987 ble den første internasjonale kongressen av «Asociación de Amigos del Camino de Santiago» holdt i Jaca. Her kom man sammen for å signere konvensjonen for gjenvinningen av pilegrimsruten, noe som førte til at det blir skapt et nett av overnattingssteder, veiene blir ryddet og merket for å «gjenskape de gamle pilegrimsreisene til Santiago» (Lalanda, 2011, loc: 53-57).

III. Arbeidet fortsatte med å sette kriterier for hva det innebar å dra på pilegrim til Santiago og hva som måtte til for å motta avlaten, og med dette arbeidet beveger vi oss inn i det Lalanda kaller den tredje epoken. Her ser man resultatet av det utrettelige arbeidet som «Caminoens venner» har gjort. Her blir Caminoen anerkjent som «første europeiske kulturelle rute og kulturarv» (Lalanda, 2011, loc: 59).

9.2. Fra middelalderens opptur til renessansens nedgang.

Man kan også velge å se veiens historie og utvikling ut fra historiens ulike epoker, hvor kirkemaktens opp- og nedturer gjenspeiles i folks tro og dermed også i deres trosliv.

I middelalderen blomstret Compostela takket være blant annet engasjerte og politisk aktive biskoper og erkebiskoper med gode forbindelser til kongene og ikke minst til Roma. Compostela sin rolle i regionen ble dermed styrket. Langs pilegrimsveiene var det flere viktige relikvier som bidro til å øke pilegrimsveienes popularitet blant folket, og også i dag er det mange av middelalderens kirker og katedraler, med sine relikvier som fortsatt står. Mange håpet på mirakler og tilgivelse på sin lange farefulle ferd til Santiago de Compostela, og da hjalp det å kunne stoppe opp langs veien ved de utallige helgenrelikviene og gjøre bot eller be. For lokalbefolkningen langs veiene var den økte populariteten både positiv og negativ. De merket en oppblomstring av økonomien og man fikk også nye impulser fra andre kulturer. Nye idéer, teknikker og kunstformer fant også veien over Pyreneene, både lyrikk, musikk, filosofi og nye byggeteknikker, og man dro tilbake med de tanker, ideer og teknikker som man møtte på underveis. I en tid hvor de aller fleste bekymret seg over om man hadde nok mat til å mette familien, kunne kravet om å gi mat til pilegrimene bli møtt med harme. Tidvis kom de i bølger, og misnøyen viste seg i hvordan man omtalte pilegrimer, blant annet som tiggere.

Den protestantiske reformen satte en brå stopper for pilegrimsvandringen for mange mennesker, men katolikkene fortsatte. Caminoen opplever store svingninger, og den katolske kirke svarer med en motreformasjon til protestantenes kritikk mot den katolske kirken og dens tradisjoner. Det blir en oppblomstring blant pilegrimsledene, og Roma støtter og oppfordrer til å gå pilegrim og til å dyrke nettopp alle de religiøse handlingene som protestantene kritiserer.

9.3. Gjennom opplysningstiden mot romantikken.

Jensen nevner at populariteten synker kraftig på 1700-tallet, og *Den katolske opplysningstid*, fra 1741 til 1790, blir for pilegrimsreisen en ny nedgangsperiode. Den katolske kirke vender seg igjen bort fra læren om folkefromhet og omfavner heller kristendommen som lære og rett livsførsel (Jensen, 2014:133). Den katolske kirke lever ikke i et vakuum, og merker godt hvordan tidens idéer påvirker dens posisjon i samfunnet. Akkurat på denne tiden gjennomgår Europa store omveltninger, og filosofer sprer sitt budskap på tvers av landegrenser. Opplysningstiden med dens humanistiske tanker, fjernt fra den katolske kirkens dogmer slår rot hos folket, og man får et negativt syn på pilegrimsvandringen.

Bare noen tiår senere får både den katolske og den protestantiske kirken oppleve atter en ny svingning av pendelen. De opplever å få pustet nytt liv i kirkens rolle, en fornyelse, en ny religiøs konfesjonell vekking (Jensen, 2014:133). Denne samsvarer i tid med romantikken, hvor man i Europa gjenoppdaget sine nasjonale skatter. Igjen øker populariteten til kirken, og som Jensen nevner, er det særlig Mariadyrkelsen som får en raskt økende popularitet blant massene, og som dermed blir fort tatt opp i den katolske kirke (Jensen, 2014:133). Det er også på denne tiden at Lourdes, nevnt under punkt 6.3, blir gjenstand for pilegrimsvandring. Folkets søken etter nasjonalsjelen gjorde at de igjen henvendte seg til kirken og dens tradisjoner, blant dem, helgendyrkelse og pilegrimstanken.

I 1898 led Spania et knusende nederlag da de endelig mistet sine siste kolonier, Cuba og Filipinene. Landet fikk med dette ikke bare en økonomisk, men også en moralsk krise og trengte nå å se innover og tilbake til tiden med helter og helgener som sloss mot maurerne og reddet halvøya fra de troløse (Lalanda, 2013: loc 101). Det var nok derfor ikke tilfeldig at det var i et nedbrutt Spania, med politisk ustabilitet, nedgang og ribbet for glansen den hadde hatt under storhetstiden, at levningene etter Jakob den Eldre på mirakuløst vis igjen ble funnet. Dette skulle nok

puste nytt liv i folkesjelen og gi håp om at helgenen igjen skulle «redde» dem og kanskje også gjøre dem store og mektige igjen.

9.4. Mørke år og ny renessanse.

Kardinal don Miguel Paya Rico gir på slutten av 1800 tallet klarsignal til å starte arbeidet med å finne levningene etter apostelen. Man antok at de fortsatt var gjemt inni basilikaen. Med levningenes mirakuløse tilbakekomst så man igjen pilegrimer dukke opp i Santiago. Dette er som nevnt det Lalanda ser på som starten på andre epoke i Caminoens historie. I boken «*El Boom del Camino*» deler han denne epoken igjen inn i følgende tre etapper (Lalanda, 2013: loc 80-88):

I. Første etappe beskriver han som «en ørken», en periode med lite informasjon og som vi derfor vet lite om. Landet gikk inn i det nye århundre fattig og ydmyket etter tapet av de siste kolonier. I løpet av disse første tiårene i det 20. århundre, frem til 1923, fikk landet ikke mindre enn 28 regjeringsskifter. Dette var et land preget av uroligheter. Denne perioden varer frem til starten på borgerkrigen. Veien i seg selv ble ikke mye brukt i første halvdel av 1900-tallet, hverken av spanjolene selv eller av utlendinger. Det kan nevnes at fra århundreskiftet og frem til 1930, var det ingen av de sittende pavene som gjorde pilegrimsreisen. I 1908 dro den fremtidige Johannes XXIII på pilegrimsreisen.

II. Andre etappe er den som blir personifisert gjennom Franco og hans pr-kampanje for å skape en sterkere nasjonal ånd. Under diktaturet ble det forbudt å dyrke de regionale ulikhetene som det spanske folket er satt sammen av. Det ble forbudt å snakke galisisk, katalansk eller baskisk og det var ikke lenger lov å danse de regionale folkedansene eller høre på de tradisjonelle folkesangene, i stedet skulle det spanske forsterkes på bekostning av disse. Santiago de Compostela som «Matamoros» ble pustet liv i og han ble erklært nasjonal skytshelgen.

Antagelig så falt valget på Santiago for å fremme en felles spansk ånd og historie mot det regionale, man tok tak i noe felles spansk, nemlig katolisismens helgendyrkelse. Der hvor man før hadde den kristne tradisjonen mot den truende muslimske invasjonsmakten, skulle man nå samles som et strekt folk og undertrykke ulikhetene i befolkningen. Midt i krisen som var den spanske borgerkrigen og i den harde tiden etterpå, jobbet derfor mange for å holde liv i den jakobinske ånden, ikke minst styresmakten. Turer av sterk nasjonal-katolsk karakter ble organisert i de etterfølgende årene (Santos Solla, 2006:137).

Det ble utgitt noen bøker om veien som etterhvert også ble gitt ut i lommeformat. Mange skriftlige kilder fra denne tiden er likevel gått tapt, og det er lite dokumentasjon om temaet sett fra enkeltpersonenes synspunkt (Lalanda,2011:loc 64-69). Mye av dette skyldes landets mørke historie på denne tiden som folk har villet glemme og i prosessen risikerer man at viktig dokumentasjon går tapt.

Under den spanske borgerkrigen fikk Franco god støtte av kirken, og i årene som fulgte hadde kirken stor makt og utøvde streng sensur mot utenlandsk lettsindighet som kunne skade deres fromhetsidealer. Franco så på Santiago de Compostela som en smart «gimmick» til å promotere det spanske. Han ble gjort til skytshelgen og det ble pustet nytt liv i pilegrimsleden. Under Francos diktatur var det ikke helt lett å forflytte seg særlig langt uten tillatelser. Man måtte ha et «reisepass» for å få fritt leide over «fylkene». Utover 50-tallet stabiliserer forholdene seg og man får en økning i besøkende. Man åpner flyplass og nye overnattinger. Det fokuseres fortsatt sterkt på organiserte reiser med et strengt religiøst innhold, men man begynner samtidig å merke seg en løssluppenhet blant turistene, neppe noe det strenge styret til Franco, med kirkens støtte, så positivt på (Santos Solla, 2006:137), men det er nå klart at dette er et viktig reisemål og staten begynner for alvor å tenke på utviklingen av tilbud. I spørsmålet om hva som er viktigst, tekkelighet eller statsinntekter, må kirken gi tapt. Herfra går man over i tredje etappe,

hvor økningen av turistene er markant.

III. Tredje etappen her er den som startet på seksti-tallet: Det er spesielt det første tiåret som blir avgjørende for veiens økende popularitet. Spania oppdages som ferieland og i 1965 opplever landet som nå består av en befolkning på 24 millioner, å få over 11 millioner besøkende (Lalanda, 2013; loc 112). I dag ligger Spania på verdenstoppen når det gjelder turisme og også til Compostela ser man et stadig økende antall besøkende og pilegrimer.

En ny «boom», påvirket av forandringene som lå i luften på denne tiden. Det er takket være det iherdige arbeidet som her ble startet, at veien fikk sin renessanse og som nå merker en stadig økende popularitet. Til Compostela ser man nå en økning fra 70000 pilegrimer i helligåret 54 til 2,5 millioner besøkende og pilegrimer, både nasjonale og utenlandske, i helligåret 65 (Santos Solla, 2006:137). Fra nå ble fokuset gjenopprettingen av den gamle pilegrimsleden og puste liv i den gamle pilegrimsånden.

På sekstitallet, fortsatt under Francos diktatur, får man øynene opp for Caminoen og dens historie og viktige rolle i Spanias kulturhistorie. Internasjonalt er sekstitallet ekvivalent til brudd: Protest mot Vietnamkrigen, 68érne i Paris og ungdomsrevolusjon i vår vestlige verden. Spania er marginalisert. Av politiske grunner blir den holdt utenfor det europeiske fellesskapet (EF), men Spania klarer likevel å åpne for handel med resten av Europa. De selger arbeidskraft, mange drar ut for å jobbe, og lønninger blir sendt hjem. Den største handelsvaren blir likevel fritid: de selger sol, strender og billige opplevelser av folklore og eksotisk kultur til de arbeidende middelklassene i EF (Lalanda, 2011:112).

I Jakobsåret 1965 fikk man som nevnt et svimlende 2,5 millioner besøkende totalt og infrastrukturen får en kraftig oppblomstring. Dette året prøver man ut pilegrimspasset, slik man hadde hatt i middelalderen. Man kjøpte seg pilegrimspasset som skulle stemples underveis som kunne fremlegges som bevis. Ordningen av pilegrimspass gav pilegrimene rett til

overnatting i refugioene, billige herberger for pilegrimer. Alt ble bedret og infrastrukturen ble forbedret og modernisert, men nå stod man ovenfor en ny problemstilling, nemlig hva som er en pilegrim? Det var viktig for kirken å fjerne den definisjonen fra det å være turist og også unngå enhver form for lettsindighet fra pilegrimens side. Definisjonen ble enkel: for å kunne kalle seg pilegrim kunne man velge hvilken som helst av rutene som førte til Santiago de Compostela, og det var viktig at man beholdt den kristne ånd. Man måtte ha gått minimum 100km (200 hvis man dro med sykkel eller hest). Det var fra begynnelsen av klart at det skulle være en religiøs reise, selv om det de senere år også innlemmet det kulturelle aspektet av reisen (Santos Solla, 2006:138).

9.5. Caminoen på 70- og 80 tallet

Det er veldig lett å se for seg Spania som et veldig katolsk land, men også her har sekulariseringen vunnet frem ved flere og flere sider av samfunnet siden inntoget i det tyvende århundre. Utover 70-80 tallet opplevde Spania noen viktige historiske hendelser, landet fikk ny statsoverhode og et demokratisk og desentralisert styre. 25 juli, St Jakobs dag som Franco hadde gjort til nasjonal feiring, og helgenen sin rolle som landets skytshelgen mistet sin viktighet. Med den nye friheten mistet Caminoen noe av populariteten sin, men i 1984 og 1985 ble El Camino Francés – den franske veien henholdsvis erklært som første europeiske kulturelle reiserute og Santiago de Compostela ble anerkjent av UNESCO som en del av vår verdensarv. Senere begivenheter som skulle vise seg viktig for både veiens og byens religiøse rolle, da særs for de troende pilegrimene, var Pave Johannes Paul II sitt besøk i 1982 og igjen i 1989. Rutens popularitet økte stadig, og i Galicia begynte man å se fordelene med å markedsføre veien mer (Santos Solla, 2006:138).

9.6. Caminoens støttespillere, «Amigos del Camino»

Det var på ordre av kardinal don Miguel Paya Rico i 1884 at man igjen fikk lagt relikviene der de hørte hjemme, men hadde det ikke vært for det utrettelige arbeidet til ildsjelene som ønsket, og så for seg en ny pilegrimsera, ville nok ikke veien hatt slik verdensomspennende berømmelse. I Santiago ble man nå vant til å se pilegrimer komme gående, men man var vel mer likegyldig til disse vandrerne. «Se, der kommer det enda en galning» pleide dem å si når det dukket opp en ny pilegrim langs veien. På denne tiden var man mer opptatt av å promotere pilegrimsmålet som det viktige: man skulle kunne kjøre fra Pyreneene til Santiago og samtidig gjøre stopp på de viktigste storbyene langs ruten, og alt i løpet av en ukes tid. Nå var det ferie og kulturelle opplevelser som stod i fokus mer enn den religiøse opplevelsen. Dette bildet har snudd, i dag er pilegrimer langs veiene et vanlig syn. Spanjoler over hele Spania har også dannet egne foreninger av «Amigos del Camino», venner av veien. Mange av disse jobber for å promotere veien, men de bidrar også med dugnadsarbeid langs veiene eller ved herbergene. Mange av herbergene blir også betjent av utenlandske hjelpere, mange av disse har tidligere gått veien og vil så bidra til å berike opplevelsen for nye pilegrimer.

En av de første aktørene i Caminoens moderne historie, og en viktig støttespiller for Caminoen var presten don Elías Valiña, presten fra Cebreiro. Han har blant annet blitt hedret av Xunta de Galicia for sitt fantastiske arbeid med å blåse nytt liv i veien. På 50-tallet startet han med restaureringen av «Hospital y Santuario de Santa María del Cebreiro» og pilegrimsherberget (Santiago en Castro Urdiales). På denne tiden økte interessen for pilegrimsmålet, men selve veien dit var blitt glemt og forlatt. På 70-tallet startet han med markeringen av Camino Francés, og det er han som da «skapte» de gule pilene som veien er så kjent for. Det var Valiña selv som markerte opp hele ruten med de gjenkjennelige gule

pilene som blir brukt den dag i dag. Disse malte han med veimalingen han fikk av veiarbeiderne i området. Arbeidet tok ham helt fra Pyreneene og hele veien til Santiago. Den spanske staten gav ut guideboken hans om veien i 1982. Veiene ble restaurert og det samme gjaldt bygningene langs disse veiene. De ble gjort om til refugios, for på denne tiden var det bare noen få klosterceller langs veiene som kunne huse pilegrimene.

En annen viktig støttespiller var don José Miguel Ruíz Morales, diplomat og humanist. Det var han som stod opp i Europarådet i Strasbourg i 1962 og sa at Europa ville bli innlemmet i Spania gjennom pilegrimsleden, og dette på en tid da Spania ikke engang fikk ta del i daværende EF. Han understreket viktigheten ved å ta vare på pilegrimsleden som en viktig del av vår felles kulturarv, og mente at det ville gagne alle om man gjorde en innsats for å restaurere, vedlikeholde og promotere veien. I dag finnes det mange støttespillere spredt utover ikke bare Spania, men hele verden. Mange jobber periodevis gratis for å bedre rutene eller for å bistå nye pilegrimer langs veienes mange herberger.

10. Den moderne vandringen

Mennesker, særlig i vår vestlige verden, er i dag vant til å reise. Fra vi er små blir vi her hjemme dratt med på reiser rundt i verden. Foreldre vil gi ungene sine fantastiske opplevelser som de kan huske med glede. Fra Legoland og Kaptein Sabeltann til Mummiland og Disneyland. Etter hvert som barna blir eldre vil man gi dem mer av verdenen, reisene går til storslåtte europeiske byer og også til eksotiske reisemål som Thailand og Karibien, ispedd en og annen sydentur. Turistnæringen er den raskest

voksende næringen i vår tid. Med all verdens undere for våre føtter er mange likevel ikke fornøyde, de mangler noe. Det kan ifølge Phil Cousineau virke som om man har mistet evnen til å føle. Man drar fra sted til sted i håp om å finne en følelse, se noe nytt eller finne essensen av en selv, men finner ingenting og drar skuffet og sint videre til neste fantastiske sted i håp om at det skal fylle dette tomrommet inni en selv (Cousineau, 2012: loc 122-131).

Når jeg ser tilbake på mange av reisene mine ser jeg at de enkelt kan deles inn i to hovedkategorier: viktige reiser og ferier. De har på hver sin side fylt et behov. Feriene har vært å slappe av på ei strand og spise god mat og se på hverdagslivet, eller dra til en storby og kjenne på pulsen og nyte tempoet. Det er først etter at jeg begynte å studere pilegrimsfenomenet at jeg ser hva mine viktige reiser virkelig har betydd for meg. Pompeii, Hiroshima, Roma, Kina, Peru, Egypt m.m. Dette har vært steder som jeg har drømt om lenge, som for meg skapte et savn etter noe ukjent men samtidig kjent og kjært. Reisen min dit var ikke strabasiøs, og kan jo derfor heller ikke sammenlignes med en pilegrims påkjenninger, men det tok meg lang tid å komme dit. Da jeg endelig fikk oppleve disse stedene, ble jeg fylt av en gledesfølelse av å kunne være der og være en del av stedets historie. Dette er det Cousineau refererer til når han sier at enhver reise kan bli en pilegrimsreise, bare tankene og følelsene er der med deg. Ærbødigheten og lykken jeg følte da jeg vandret der, selv blant tusener av andre turister, var overveldende, og særs i Hiroshima følte jeg at sjelene til de som døde fortsatt suste i trærne, tårene strømmet nedover kinnene mine uten at jeg hadde merket det. Dette er følelser som er universelle, uavhengige av tid og rom. For en pilegrim i middelalderen, kan jeg tenke meg at følelsene den dagen hun endelig så katedralspirene etter å ha kommet rundt siste sving eller opp siste bakketopp, kan ha vært like mine, der jeg vandret rundt i de stedene jeg alltid har drømt om å se, og som jeg endelig fikk oppleve.

Selv om Cousineau har noen gode poeng for å åndelig berike oss i vår moderne verden, kan vi likevel ikke begynne å definere alle åndelige reiser som pilegrimsreiser. Jeg har tidligere grovt oppsummert ulike typer pilegrimsreiser, både kristne og ikke kristne, som mennesker i dag drar på, men fokuserer altså her på pilegrimsreisen til Santiago og hva som gjør at man velger å gå denne ruten. Jeg går nedfor gjennom noen.

10.1. Botsøvelser blant dagens pilegrimer, finnes det?

I middelalderen hadde pilegrimer stort fokus på bot eller takksigelse. De fleste dro som en botsøvelse for syndene sine eller de kunne dra for å takke for gaver de mente de hadde fått av oven. Mange hadde behov for fysisk smerte for slik å gjøre seg fortjent til tilgivelsen og frelsen. Moderne pilegrimer til Santiago har normalt ikke slike tanker bak sitt ønske om å gå pilegrimsferden. Grunnene til å dra er mange, men den vestlige verden har uansett gått bort fra tanken om botshandlinger for å få tilgivelse, eller å pine seg selv for sterkere å kunne vise takknemlighet (man kan finne unntak blant pilegrimer til bl.a. Lourdes eller Scala Santa i St. Lorenzo kapellet i Roma). Bildet blir litt annerledes hvis man tar turen til Latin Amerika, der er botsøvelser i forbindelser med pilegrimsreiser et vanligere fenomen. Som student fikk jeg oppleve pilegrimer på vei til basilikaen Nuestra Señora de los Ángeles i Cartago, Costa Rica. De var på vei til å se «La Negrita». Troende drar på pilgrim til fots, på hesteryggen, men noen drar hele veien på knærne. Det er veldig vanlig å se troende, både under pilegrimsreisen, men også ved dagsbesøk til basilikaen å gå på knærne, de siste hundrede meterne til inngangen. Da jeg dro dit så jeg pilegrimene som krøp langs veiene og opp trappene og helt frem til alteret. Dette var min første opplevelse med pilegrimer, og det virket veldig surrealistisk, som tatt ut av en annen tid. Her var det også satt opp kraner hvor helbredende vann kunne drikkes. Overraskelsen min var stor

der jeg stod og så på hvordan folk presset seg frem for å drikke vannet, helle det over seg og barna sine og ikke minst, tappe det på plastflasker for å ta med til de som ikke kunne komme.

10.2. Kvinnelige pilegrimer.

Når vi ser dokumentarer, leser blogger eller leser beretninger fra pilegrimsreisen til Santiago i vår tid, ser man at mye har forandret seg siden middelalderen, mens andre ting likevel forblir likt. Periodevis hadde ikke kvinner lov til å dra på pilegrim alene, forståelig nok siden veiene kunne skjule farer som ville dyr, røvere og maurere. I dag er rett under halvparten av pilegrimene kvinner, og mange av disse reiser alene. Man finner fellesskap i andre reisende, og veiene er ikke lenger fylt av uante farer bak enhver busk. I middelalderen var kirken også bekymret for pilegrimenes moralske liv. Det var meningen at man skulle være avholden under reisen, og langs veiene og ved overnattingsstedene krydde det av prostituerte som lokket. Kirken så heller ikke med blide øyne på ektefeller langs veien, for gifte kunne falle for fristelsen til litt sengehygge etter en lang dag de også. I middelalderen var det underforstått at man ble mer løsaktig når man dro på pilegrim. Man gikk vekk fra de rammer man til daglig fulgte, og det var en viss frihet i å være utenfor dagliglivets rutiner og regler, og ikke minst, fra kritiske blikk til familie og naboer. Et kjent uttrykk om pilegrimer var: «*Ir romero, volver ramera*» som direkte oversatt blir: dra som pilegrim og komme tilbake som ludder (Lowney, 2005: 88). Et uttrykk som, til tross for ordlyden, gjaldt begge kjønn. Tidene har kanskje forandret seg mye mer enn vi tror. Veiene er mye tryggere enn de var før, og pilegrimer selv nevner hvor mye omsorg man får for hverandre på veien. Det er overraskende lite om tyveri, overfall eller voldtekt både i aviser og blogger, selv om den økte populariteten dessverre fører mer kriminalitet med seg.

10.3. Pilegrimsturen som en moderne overgangsrite.

I kristendommen har vi våre tradisjonelle overgangsriter: dåp, konfirmasjon, bryllup, men de har ikke Genneps tre faser, som jeg nevnte i punkt 4.2. Overgangsriter i stammereligioner er tydeligere i avgrensingen av fasene, og for Turner var pilegrimsreisen den som mest lignet disse. Her er fasene tydelig avgrenset. I fase to ser man at pilegrimene går inn i en ny, ukjent rolle: de drar vekk fra det nære og trygge og må klare seg selv, de kler seg annerledes og har utstyr for å hjelpe dem å klare reisen og de opplever å knytte sterke bånd til sine medvandrere. Den skiller seg likevel klart fra stammenes overgangsriter med at en pilegrimsreise er en frivillig vandring, man risikerer ikke å bli ekskludert fra fellesskapet om man ikke går den, og man blir heller ikke «ønsket velkommen inn i samfunnet igjen med den nye statusen». Til forskjell fra våre kjente overgangsriter så opplever man ved pilegrimsreisen en tydelig adskillelse over tid.

På pilegrimsfora og blogger ser man at det er veldig populært blant unge, både menn og kvinner å dra på pilegrim etter endt studier og før de tar fatt på neste etappe i livet. For spansk ungdom har pilegrimsreisen blitt et «must do». Det er her ikke bare ens utholdenhet som skal testes, men det er underforstått at å kunne føre opp pilegrimsreisen på ens CV kan hjelpe i jobbsøkingprosessen.

Pilegrimsreisen blir en overgangsrite, som tar en med fra hvor man er, til neste fase av livet, men til forskjell fra overgangsriter som man må gå gjennom for å kunne være en del av samfunnet man lever i, sier Turner at pilegrimer er på et «eventyr», en søken hvor man ikke er tvunget til å gjennomføre overgangen for å bevare plassen sin, eller få innpass, i samfunnet (Turner, 1978).

I dag er det mange som tar reisen til Santiago etter å ha kommet til et veiskille i livet. Pilegrimer selv har fortalt hva som har fått dem til å ta turen, og selv om mange sier at de først fikk ideen etter å ha hørt andre berette om den, så viser det at de fleste først velger å gå den etter at en epoke av livet deres er over og de er i en mellomfase. Det er ofte etter endt studier, ved samlivsbrudd eller ved tap av noen kjære. Det er i slike stadier i livet at en kan trenge et avbrekk, et lite pusterom vekk fra alt. Igjen kan pilegrimsreisen virke som en overgangsrite hvor man legger sitt gamle liv bak seg. Veien hjelper en med å få en avslutning før man kan begynne på neste etappe.

10.4. Den katolske kirken og pilegrimer

Som jeg nevnte tidligere, var den katolske kirken veldig urolig for pilegrimenes moral under vandringen. Her var de i en helt ny setting, langt fra de sosiale normer og rammer som hele tiden styrte og kontrollerte oppførselen deres. Samtidig var pilegrimsreisen en viktig del av middelalderens botsliv og også et viktig element i den katolske kirkens motreformasjon.

Etter å ha lest flere reiseskildringer, har jeg fått noen idéer om hvem den moderne pilegrimen er og hva som har ført til at de valgte å gå veien: Det er alle mulige grunner til at en pilegrim i dag velger å starte på reisen sin gjennom Spanias vakre landskap. I flesteparten av skildringene er pilegrimsturen ikke bare et innfall, men et ønske de har båret på lenge, i mange tilfeller flere år, før de endelig tar mot til seg eller får anledning og tid til å dra. Ikke alle har samme kjennskap til, eller forståelse for pilegrimsreisens lange og tradisjonsrike historie. Mange kommer også dit uten særlig kunnskap om den katolske kirkens rolle, hverken før eller nå. Det ser likevel ut til at de alle deler en ting: Samtlige nevner at «Caminoen gjør noe med deg». Det er kanskje dette kirken i dag håper på å kunne «gi» alle pilegrimer, derfor er veien åpen for alle, troende, ikke

troende eller søkende. Pilegrimene opplever ikke bare et sterkt bånd til andre medvandrere, men de føler at veien åpner noe nytt i dem som de føler er godt. I flere av bloggene, diskusjonsforumene og reiseskildringene forteller de at følelsen er inni dem, selv flere år etter at vandringen tok slutt.

11. «El Xacobéo»

Der pilegrimsreisen til Santiago før kunne sees på som et homogent fenomen, med deltakere med noenlunde homogen bakgrunn, tanker og mål for reisen, må vi i dag heller snakke om et heterogent mål og et heterogent folk på vandring (Eade og Sallnow, sitert i Leivestad, 2007: 3). Ikke bare på grunn av deltakernes varierte bakgrunn, tro og motiver for reisen, men også på makronivå kan man se en tydelig endring. Her ser man hvordan det ikke bare er kirken som styrer, men også politikken er involvert i pilegrimsreisen og dens betydning for nærmiljøet, ikke minst økonomisk. Der man i middelalderen så mulighet til å tjene litt ekstra på pilegrimene er det i dag blitt gjort om til «big business».

Et stadig økende antall pilegrimer på 80-tallet gjorde at man begynte å tenke på hvordan man kunne forbedre tilbudet og gjøre det enklere og mer attraktivt å gå pilegrimsveien. I begynnelsen av 90-tallet startet man i Galicia en storslått plan for å sette regionen på kartet igjen. Ved å benytte seg av den allerede eksisterende publisiteten Spania hadde fått internasjonalt, grunnet Expo i Sevilla i 92 og OL i Barcelona samme år, sørget man for å spre budskapet om Xacobeo 93. Begivenheten fikk egen logo og egen maskot: El Pelegrín. Målet var å fremme, ikke bare pilegrimsålet, men gi et bredt spekter av kulturelle tilbud som skulle sørge for at turismen skulle ta seg opp. Suksessen førte til nye

investeringer for jakobsårene 99 og 2004. Siste året satset de på over 3000 forskjellige aktiviteter gjennom året, alt fra ulike typer konserter og utstillinger til teaterforestillinger og sportsbegivenheter (La Xunta, 2003).

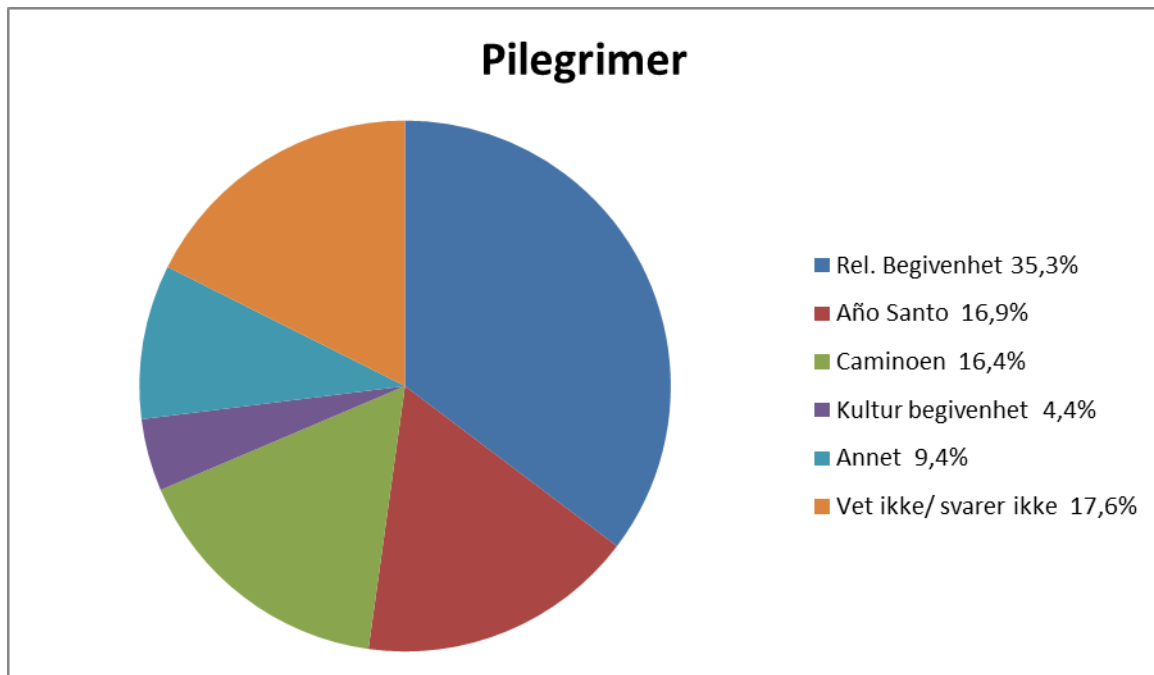

Fig. 2. Her vises pilegrimenenes kjennskap til, og hva de mener begivenheten «el Xacobéo» står for (Xacobeo. s82).

«Análise da procedencia e características da afluencia turística a Santiago no Xacobeo 93» utført av Xunta de Galicia (94) og i «Homo peregrinus» utgitt av Edicións Xerais de Galicia (99) ble det foretatt undersøkelser blant mer enn 4000 besøkende i Santiago for å finne ut av motivene til reisen og se på hva som tiltrekker de besøkende ved Compostela. Det var for dem viktig å se om den kulturelle satsingen hadde virket i å få flere reisende til å komme.

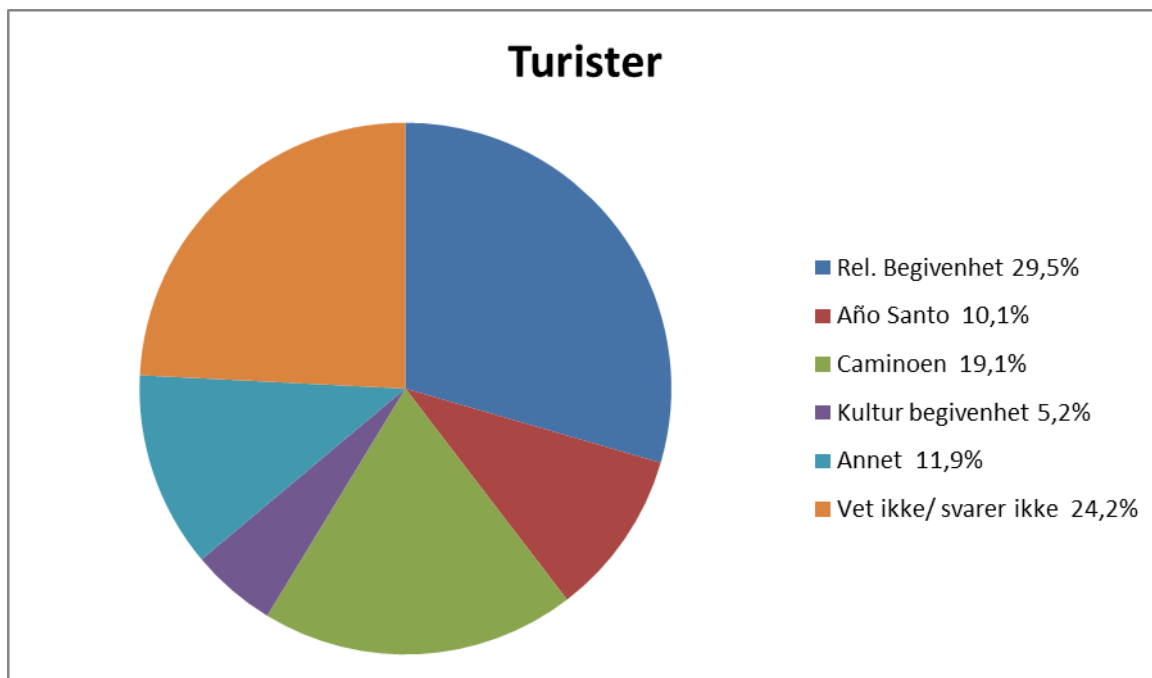

Fig. 3. Her vises svarene til turistene da de ble spurt om sitt kjennskap til, og hva de mener begivenheten «el Xacobéo» står for (Xacobeo. S.82)

I undersøkelsen skilte man mellom pilegrimer og turister Etter å ha hentet informasjon fra 473 intervjuer foretatt mellom juli og oktober i 1999 på 13 informasjonssentre av det daværende «Instituto de Desarrollo Comunitario de Galicia» kom man frem til følgende konklusjon (Vázquez Portomeñe og García Blanco, 2013: 42-45):

Kommersialiseringen av begivenheten som jakobsåret er, ble av de besøkende ikke oppfattet som skadelig for pilegrimsånden. Av de spurte svarte bare 4,4 % av pilegrimer og 5,2% av turister at de viste at el Xacobéo var en kulturell begivenhet, men forbant det heller med en religiøs begivenhet, med Caminoen og med jakobsåret. Over halvparten, også de som definerte seg som turister, svarte at religiøse motiver var den viktigste faktoren. På den andre siden scoret populærkultur og mulighet for moro veldig lavt, fig 2 og 3.

For arrangørene var dette likevel positivt, for med å bruke navnet Xacobéo, hadde de nå klart å erstatte Año Santo, med all dens religiøse konnotasjoner med et mer religiøst nøytralt benevnelse som kunne romme alle sider av denne kulturelle, turistiske og religiøse begivenheten, og slik ha rom for alle (Rodríguez Fernández, 2013: 83). Satsingen på det kulturelle planet i Galicia har positivt bidratt til at andre regioner også har fått øynene opp for veiens betydning som kulturarv og man ser stadig forbedringer i infrastrukturen i og ved veien. Hvor man før la motorveier eller innlemmet veien i store jordbrukslapper, ser man nå at veien blir vedlikeholdt og forbedret. Flere overnattingssteder har kommet til for å huse pilegrimer, og befolkningen ser stort sett godene veien bringer med seg. Selv om de tre siste gruppene ikke var der som pilegrimer, viste de interesse for veien og søkte mer informasjon om temaet.

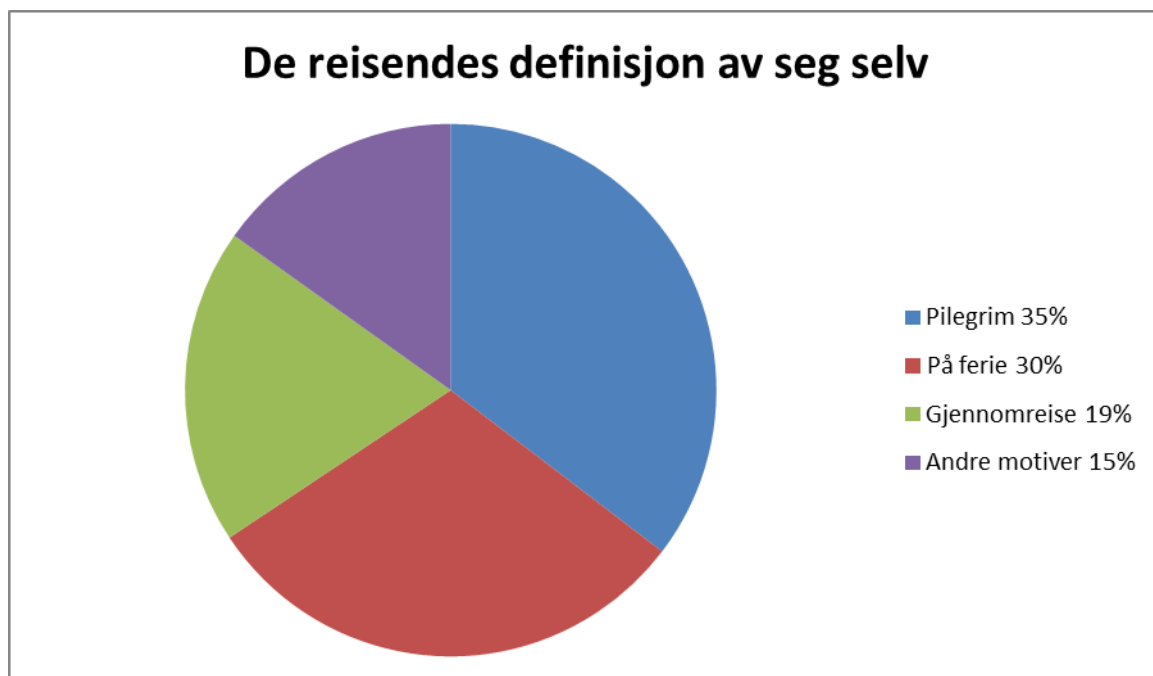

Fig. 4. Her vises hvordan de spurte reisende så på seg selv.

Av blogger jeg har lest, kan jeg ikke si at det har vært fokus på, eller kjennskap til, El Xacobeo og dens kommersielle fokus. Dette kan tenkes å være

12. Motivene til dagens pilegrimer

Etter den kulturelle satsingen til Xunta de Galicia (som kan sammenlignes med en Fylkeskommune her hjemme) ble det foretatt undersøkelser om hvordan pilegrimer og turister oppfattet satsingen av *Xacobeo*, illustrert med figur 2 og 3. De undersøkte også hvordan de reisende ville definert seg selv, figur 4. Her ble alle reisende spurt, uavhengig av om de var pilegrimer eller turister. Grafen viser tydelig at pilegrimene utgjør en stor, og økonomisk viktig, del av besøkende til Santiago de Compostela.

Gjennom kirkekontoret i Santiago kan man få viktige statistikker, som for eksempel opprinnelsesland, kjønn, alder og yrke til de som kommer frem til Santiago og registrerer seg på pilegrimskontoret. Videre får man vite hvem som gjorde reisen av religiøse grunner og hvem som gjorde det av andre grunner. Her har den katolske kirken stilt seg veldig åpen til pilegrimenes religiøsitet, for det står at for å oppnå «La Credencial» må man ha gjort reisen av religiøse eller spirituelle motiver, eller med en søkende innstilling. Her viser kirken at de stiller seg positive til alternativ tro, og det viktigste er at pilegrimen selv finner den veien som best passer ham. Kirkens rolle skal ikke lenger være den av en moralens vokter langs leden, men den av en institusjon som er åpen for alle og som er der for veiledning, trøst og støtte. Det er klart at pilegrimsreiser appellerer til langt flere mennesker enn det den institusjonaliserte religionen gjør, med sine gudstjenester. Kirken har

derfor også blitt mer åpen til alternative måter å nå frem til de som nødvendigvis ikke ville gått i kirken på søndager.

Når det gjelder pilegrimsreisen til Santiago, regnes man som pilegrim så lenge man har vandret de siste 100 km til fots eller 200 på sykkel/hest. Etter å ha lest flere reiseskildringer fra veien har jeg merket meg to tydelige tegn som går igjen:

1. De som går hele ruten fra Roncesvalles kan ofte ha en litt nedlatende holdning til de pilegrimer som velger å bare gå den siste etappen.
2. Det er også merkbart at flere nevner at samholdet de «ekte pilegrimer» har seg imellom ikke vises hos «nykommerne», disse går da glipp av den viktigste delen av vandringen: båndet man får til sine medvandrere.

Her er det et merkbart skille mellom pilegrimene. Man kan se en «hierarkisk» samfunnsmodell. I pilegrimslitteraturen leser man ofte om hvordan «ekte» pilegrimer rynker på nesen når de ser en bussjåfør som kommer for å få stemplet pilegrimspassene til sitt nye lass med «luksus pilegrimer». Leivestad nevner at i både Frey 1998 og Selvik 2001 finnes det en rekke diskurser om den ekte og autentiske pilegrim og den uekte og overfladiske turist (Leivestad, 2007: 10). Også i pilegrimenes reiseskildringer ser man et syn på pilegrimene som til tider kan vise et skille mellom de som har vandret hele veien og de som «hopper på» de siste 100 km. Her vises det til at det samholdet som har vokst frem mellom de reisende og den gjensidige respekt og hensyn som man da tar, ikke alltid finnes hos nykommerne, noe som igjen fører til et «oss» og «dem» skille hvor man merker en overlegenhetsfølelse blant de «ekte» langveisreisende pilegrimene (Blanchard, 2012: 251-257). Det er også et skille mellom de sistnevnte og de som kommer syklende, eller enda verre: med buss, noe Molinos nevner i sin reiseskildring og som jeg kan tenke meg blir dårlig mottatt av pilegrimene som føler at det å gå veien skal kjennes på kroppen. Her vises også hvordan de som går de siste 100km ser på seg selv som hevet over de sistnevnte gruppene. Man skaffer seg

status på veien, ikke utfra hvem man er eller hvor mye man har hjemme, men utfra hvem man er på veien. Dette bildet er selvsagt veldig generelt, men viser hvordan Turners teori om *communitas* på reisen kan forsvares, men at også motstandere av Turners teori finner støtte for sine argumenter. Mennesket er ikke en statisk enhet, men er stadig skiftende, alt etter personer, sammensetninger, følelser og bakgrunn, bare for å nevne noen faktorer.

Dagens pilegrimer, når de blir spurt om årsaken bak pilegrimsreisen, har et overveiende behov for å understreke at de ikke reiser av religiøse grunner. Mange svarer likevel at det er av spirituelle grunner, og her ser man at menneskets religiøsitet ikke har blitt mindre i vår teknologiske verden, men den har forflyttet seg fra den institusjonelle til den private sfæren. Til dette sier Grace Davie at hvis du spør en europeer (veldig generaliserende, så klart) om de tror på Gud, uten å spesifisere hvilken gud du snakker om, vil ca. 70 % svare ja, alt etter hvor du befinner deg. Hvis du spesifiserer mer og spør om de tror at Jesus er Guds sønn, vil man se at tallet blir mye lavere (Davie, 2005).

Når man har forsket på pilegrimsfenomenet stiller man seg ofte spørsmålet om dagens pilegrimer er som pilegrimene i middelalderen eller om alt fokuset på naturopplevelsene, gastronomien, kulturen, iveren etter å teste egne grenser og kontakt med lokalbefolkningen er med på å ødelegge følelsen av autenticitet. Vi må heller ikke glorifisere middelalder pilegrimene og behandle dem som en enhet som bare hadde et mål for øye, nemlig syndsforlatelse og venerasjon av relikviene. I avsnitt 6.8 nevner jeg noen grunner for å ville dra i korstog, og grunnene for å dra på pilgrim var nok like mange og nyanserte. Det skal ha blitt sagt mange ganger at «bare de galne har et eneste motiv for hver ting» (Vázquez Portomeñe og García Blanco, 2013: 43).

En tydelig forskjell mellom dagens pilegrimer og middelalderens pilegrimer, er vårt fokus på «ego». Det viktigste for oss mennesker i dag,

her tenker jeg først og fremst på mennesker i den vestlige kulturen, herunder Europa og Nord Amerika, kan ofte se ut til å være oss selv. Man må utforske stadig nye horisonter, både fysiske og åndelige. Dyrkingen av kroppen nærmest som et tempel som skal romme vårt intellekt og vår sjel. Denne skal presses fysisk for å føle at vi lykkes. Stadig blir vi bombardert i alle medier om veien til lykke og suksess, som om det er et krav man må oppnå for å være lykkelig. Man kan da spørre seg om ikke pilegrimsreisen har for mange blitt enda et «must» for å fremstå som intellektuell, spirituell og vellykket.

I analyser av den stadig økende mengden med reiselitteratur skrevet av pilegrimer underveis og i etterkant av sine reiser, viser at oppmerksomheten deres er viet reisen og ikke selve målet. For en del pilegrimer vil nok møtet med Santiago bli en antiklimaks. Etter uker med vandring i naturen kommer de til utkanten av byen som er et trist industrielt område som varer flere kvartaler. Også møtet med katedralen virker kaotisk, mens pilegrimsmessen bringer frem mange følelser hos pilegrimene. Det viktigste for dagens pilegrimer er å finne tilbake til middelalderens pilgrim, å vandre i naturen og teste sine grenser, å tenke over livet og de store spørsmålene, men også de små. Her ser fokuset ut til å være i nuet, med en fot foran den andre, med vannblemmer, slitne føtter og kropper, men med et åpent sinn. Åpent for det man opplever og de menneskene man møter.

13. Oppsummerende kommentarer

Hva er det med denne veien som tiltrekker oss? Hvorfor går moderne, sekulære mennesker fortsatt pilgrim til Santiago?

Som jeg håper det framgår av foregående tekst, så er det ikke et gitt svar på hvorfor dagens mennesker velger å utføre en pilegrimsvandring. Pilegrimene i dag vandrer ikke først og fremst for å komme til Santiago og få syndsforlatelse eller be om/takke for helgenens helbredelse, slik det er for mange av pilegrimene som drar til Lourdes. Grunnene for å ville gå til Santiago er mange og sammensatte. De ytre og indre grunnene er like varierte som pilegrimene selv, og Santiago har også fått en ny rolle, tilpasset vårt moderne samfunn. Det finnes mange likheter mellom de første pilegrimene og dagens pilegrimer, men veien og målet har likevel forandret seg og utviklet seg til å bli det den er i dag. I motsetning til gamle dager, har veien en langt større egenverdi i dag. Det er her man opplever stillheten, storheten, gudsnærværet eller bare naturens skjønnhet. Veien har nå blitt målet og det er her den spirituelle opplevelsen føles.

Vi ser at pilegrimsreisen til Santiago blir stadig mer populær, til glede for noen og forargelse for andre. Mange som har gått veien gleder seg over at andre også skal få ta del i denne opplevelsen, og kjøpmenn ser med glede på at flere reisende bidrar til å forbedre økonomien. De som stiller seg negativt er de som frykter at for mye reklame om veien vil tilslutt ødelegge den med masseturismen, at veiens ro vil forsvinne og at det blir redusert til enda en turistattraksjon. Allerede i dag kan pilegrimene som drar i høysesongen oppleve mye trafikk langs leden og som Jensen sa: «tidvis opplever jeg å vandre i kø» (Jensen, 2014: 20) og det er dette som gjør at man kan frykte at veiens sanne hensikt vil forsvinne i profittens kjølevann.

Dagens mennesker er ikke styrt av en kontrollerende kirke som kan pålegge oss å gå pilegrim som botsøvelse. Det nærmeste dagens pilegrimer kommer en botsøvelse er å gå veien med fare for å få blemmer,

såre muskler og vond rygg. De færreste tror at mirakler kan skje ved målet, selv om mange pilegrimer likevel gjennomgår de siste rituelle handlingene i katedralen, bare i tilfelle. Ved gjennomgang av de reisendes utsagn ser man klart at dagens mennesker er spirituelt søkende, vi blir ikke holdt nede av et kontrollerende geistlig styre, men er fri til selv å søke etter våre egne svar der vi ønsker å lete. Religionen er ikke død, den har bare utviklet seg og tatt ny form som inkluderer de mange som ikke føler seg hjemme i en tradisjonell religiøs setting.

I dag har man krav om vellykkethet, særlig rettet mot dagens ungdom. Aldri før har man hatt så mange deprimerte ungdommer som i dag. Å kunne gå i naturen og bare eksistere uten annet å tenke på enn å sette en fot foran den andre vil derfor virke lindrende for mange. Vi har i dag behov for å gå veien, men der middelaldermennesket gikk veien for å be, takke eller gjøre bot, er det for dagens menneske for å finne tilbake til en selv, til naturen og til Gud eller det spirituelle. Man går veien som individ, samtidig som man føler seg som en del av noe større, noe som har vært der i over 1000 år. Man kan føle samhørighet til sine medvandrere, både de som går og de som har gått, og dette gir en følelse av ro og trygghet i tradisjonen og historien som det å gå pilgrim er.

Som jeg nevnte i avsnitt 7.2: Den religiøse praksisen som pilegrimsvandringen var i middelalderen, hadde fokus på handlinger og fjernet seg slik fra det åndelige aspektet av troen. Dette kan sies å være den største forskjellen mellom middelalderens pilegrimer og dagens pilegrimer. Dagens pilegrimer til Santiago har ikke lenger fokus på botshandlingene som må gjennomføres, men det er reisen i seg selv som blir hovedfokuset. Veien har blitt selve målet, veien og den muligheten den gir enkeltmennesket til å finne svaret på sin spirituelle søken. Man trenger ikke gjøre seg fortjent til frelse, man trenger ikke renses, man går fordi man vil, fordi man vil oppleve noe åndelig eller for en ny indre fred. Uansett hva som er motivet, er det nå personlig og frivillig.

Litteratur:

Blanchard, Jane V. *Women on the Way: Embracing the Camino*. Kindle Direct Publishing. Edition V3.1, December 10, 2012. (e-bok)

Botvar, Pål Ketil; Schmidt, Ulla. *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Universitetsforlaget, Oslo 2010.

Cousineau, Phil. *The Art of Pilgrimage. The Seeker's Guide to making travel sacred*. Conari Press, San Francisco 1998, 2012.

Crispino di Girolamo. *San Francesco di Paola*, 2006 Il pozzo di Giacobbe, Libreria Editrice Corso Vittorio Emanuele, Trapani.

Engvig, Jan Petter; Wærdahl, Randi Bjørshol; Nilsen, Haavar Simon. *Vandring i åpent landskap*. Krom forlag 2005.

Heiene, Gunnar. *Tro og tanke*. Aschehaug forlag 1.opplag 2008.

Jensen, Roger. *Pilegrim. Lengsel, vandring, tenkning – før og nå*. Novus Forlag, Oslo 2014.

Lalanda, Fernando. *Antología Jacobea de don José Miguel Ruiz Morales*. Amazon Kindle Direct publishing 2014. (e-bok)

Lalanda, Fernando. *Camino desierto (1900-1929)*. Amazon Kindle Direct publishing 2013. (e-bok)

Lalanda, Fernando. *El «boom» del Camino en sus años oscuros (1961-1969)*. Editorial Vision Libros. Madrid 2011. (e-bok)

Lalanda, Fernando. *¿Sois Peregrinos? 1976, Un Camino en la Transición*. Editorial Vision Libros. Madrid 2011. (e-bok)

Leivestad, Hege Høyer. *No Pain no Glory. En antropologisk studie av Turisme og Pilegrimsreiser til Santiago de Compostela*. Sosialantropologisk Institutt. UiO 2007. (Masteroppgave)

Lindsell, Carol. *Pilegrimsleden til Santiago de Compostela «Buen Camino»*. Lillehammer 2006.

Lowney, Chris. *A Vanished World: Medieval Spain's Golden Age of Enlightenment*. Free Press, New York, 2005.

Løver, Lene Louise. *Turist eller pilgrim? En undersøkelse av nåtidens pilgrimsfenomen*. Masteroppgave i religionshistorie. UiO 2008.
(Masteroppgave)

Molinos, Luis. *Ocho días en el camino*. Editorial Club Universitario. Alicante 2004. (e-bok)

Morinis, Alan. *Sacred Journeys. The Anthropology of Pilgrimage*. Greenwood Press. Westport, Connecticut, London. 1992..

Norris, Pippa; Inglehart, Ronald. *Sacred and Secular, Religion and Politics Worldwide*. Cambridge University Press, New York 2011 (2nd edition). (e-bok)

Novello, Simone; Celeiro Álvarez, Luis; Domínguez, José Carlos de Miguel; García Blanco, Daniel; Martínez Roget, Fidel; Murias Fernández, Pilar; Núñez Feijóo, Alberto; Rodríguez Fernández, M^aMagdalena; Vázquez Portomeñe, Segundo; Villanueva Prieto, Xosé Manuel. *Xacobeo. De un recurso a un evento turístico global*. Andavira Editoria, S.L, Santiago de Compostela 2013

Olsen, Helge Alfred. *Det er på veien det skjer, tror jeg...* Masteroppgave I religionsvitenskap. NTNU, Trondheim 2011. (Masteroppgave)

Taylor, Charles. *A Secular Age*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London 2007. (e-bok)

Turner, Victor; Turner, Edith. *Image and Pilgrimage in Christian Culture*. Columbia University Press, New York 1978. (e-bok)

Villads Jensen, Kurt. *Korstogene*. Cappelen 2006.

Vassnes, Bjørn. *Sjelens sult*. Margmedia, Tromsø, 2009.

Walker, Bill. *The best Way. El Camino de Santiago*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2011. (e-bok)

Nettsteder og nettartikler:

✕ Arrestado un hombre por agredir sexualmente a peregrinas del Camino de Santiago. 31.08.2005 Hentet fra www.elmundo.es

Konsultert 23.4.2015

✕ Barstad, Stine. (2007) Kvarme besøkte afghanerne. Hentet fra www.aftenposten.no/nyheter/.../Kvarme-besokte-afghanerne-64670268.html

Konsultert 4.8.2013

Broussine, Eric. (2013) Our Camino. Hentet fra <http://www.caminoadventures.com/inner-and-outer-experiences-of-the-camino-de-santiago/>

Konsultert 20.3.2014

✕ Camino Adventures. Hentet fra www.caminoadventures.com

Konsultert 23.4.2014

✕ Compostela Monumental.(2012) I: La Voz de Galicia. Hentet fra www.lavozdegalizia.es/noticia/santiago/2012/05/01/compostela-monumental-solicita-celebracion-ano-santo-extraordinario-2014-2015/0003_20120520120501180459396.htm

Konsultert 05.8.2014

✕ Davie, Grace. *Believing without Belonging: Just How Secular Is Europe?* Pew Research Center, 5.12.2005, Key West, Florida. Hentet fra

<http://www.pewforum.org/2005/12/05/believing-without-belonging-just-how-secular-is-europe/>

Konsultert 01.04.2015

✕ De hvite togene til Lourdes. Hentet fra www.unitalsi.info/ita/web/video.asp?nav=414

Konsultert 15.4.2014

✕ Elins reiseblog: august 2013. Hentet fra www.elinsreiseblog.blogspot.no

Konsultert 6.4.2015

✕ Fonn, Geir Ove. (2015) St Hans tradisjonene biskopene ville forby. Hentet fra www.vl.no/tro24/st-hans-tradisjonen-biskopene-ville-forby-1.367027

Konsultert 25.7.2015

✕ Gjersøe, Jørn. Min vei til Santiago de Compostela. (2008) Hentet fra www.nrk.no

Konsultert 8.8.2013

✕ Iversen, Helge Magnus. Det undergjørende krusifiks i Røldal, 2007. Hentet fra www.katolsk.no Konsultert 10.7.2015

✕ Jakob den Eldre. (2006) I: Den Katolske Kirke. Kompilasjon av Odden, Per Einar(1998) Hentet fra www.katolsk.no/biografier/historisk/jakobde

Konsultert 23.4.2015

✕ Jonassen, Arild. (2007) Går skoene av seg. Hentet fra www.aftenposten.no/iriks/Gar-skoene-av-seg-6465638.html

Konsultert 14.11.2011

✕ Jonassen, Arild. (2007) På pilegrimsferd. Hentet fra www.aftenposten.no/iriks/Pa-pilegrimsferd-6671026.html

Konsultert 14.11.2011

✕ Krøger, Cathrine. - Kirken har glemt sin egen historie. Det hevder forfatter og prest Karl Gervin i sin nye bok. (2010). Hentet fra www.dagbladet.no/2010/04/12/kultur/litteratur/litteraturanmeldelser/bok/anmeldelser/11254413

Konsultert 16.4.2014

✕ La resurrección de Pelegrín. (2011) Hentet fra www.lavozdeg Galicia.es

Konsultert 10.1.2015

✕ La Xunta. (2003) I: La Xunta prepara el programa del Xacobeo 2004 con el retorno del Pelegrín. 23.09.03. Hentet fra www.galiciadigital.com

Konsultert 23.4.2015

✕Lunga, Einar. Verden begynner i Andalusia. Om pilegrimsvandring i grådighetens tidsalder. (2013) Hentet fra <https://einsrlunga.worldpress.com/tag/pilegrimsterapi/>

Konsultert 3.5.2015

✕ Manwaring, Karen. www.caminocalling.com

Konsultert 12.11.2014

✕ Oficina de Acogida al Peregrino (2014). Hentet fra www.peregrinosantiago.es

Konsultert 26.4.2015

✕ Origen de la flecha amarilla. Hentet fra www.santiagoencastrourdiales.net/portal_p43_contenedor2.jsp?seccion=s_fdes_d4_v2.jsp&busqueda=766&language=es&codResi=6&codMenuPN=798&codMenuSN=803&codMenu=015&layout=p_43_contenedor2.jsp&level=1

Konsultert 10.10.2014

✕ Peregrino-romero-palmero. (2012) Hentet fra <http://www.caminosantiago.eu/peregrino-romero-palmero/>

Konsultert 20.5.2014

✕ Pilegrimsfelleskapet St.Jakob, Norge. Hentet fra www.pilegrim.no

Konsultert 23.4.2015

✕ Pilegrimsvandring til Santiago (2012) Hentet fra www.vandringtilsantiago.blogspot.no

Konsultert 12.09.2013

✕ Relikvier.(2003) I: Den Katolske Kirke. Hentet fra www.katolsk.no/tro/tema/helgener/artikler/relikvier_peo

Konsultert 14.4.2014

✕ Russell, Lauren. Riding the white trains. (2013) Hentet fra www.cnnphotos.blogs.cnn.com/2013/08/13/riding-the-white-train-in-search-of-a-miracle/

Konsultert 05.5.2015

✕ Safe to travel alone for female? (2005) Hentet fra www.caminodesantiago.me

Konsultert 10.1.2015

✕ Santiago Mayor.(1999) I: Las Siervas de los Corazones Traspasados de Jesús y María. Hentet fra

http://corazones.org/santos/santiago_mayor.htm

Konsultert 3.6.2014

✕ Santos Solla, Xosé Manuel. *El camino de Santiago: Turistas y peregrinos hacia Compostela*. Cuaderno de Turismo núm 18, 2006, s 135-150

Universidad de Murcia, Spania. Hentet fra www.redalyc.org

Konsultert 20.3.2015

✕ Slow Walk Across Spain – walking the pilgrim trail of Camino de Santiago. (2011). Hentet fra

<http://womentravelblog.com/destinations/europe/spain-and-portugal/camino-de-santiago/>

Konsultert 26.4.2015

✕ www.startour.no

Konsultert 4.8.2014

✕ Trellevik, Amund. (2007) - Det var trist å se piggråden igjen. Hentet fra www.aftenposten.no/.../--Det-var-trist-a-se-piggtraden-igjen-6468809.html

Konsultert 13.11. 2011

✕ Tú y yo hacia Santiago. Hentet fra www.tuyyohaciasantiago.blogspot.no

Konsultert 10.3.2015

✕ Victor Turner. (sist revidert 2013) Hentet fra

www.newworldencyclopedia.org/p/index.php?title=Victor_Turner&oldid=970538

Konsultert 10.7.2015

✕ Vår frue av Lourdes.(2000) I: Den Katolske Kirke. Kompilasjon av Odden, Per Einar(2000) Hentet fra www.katolsk.no/biografi/feb11.htm

Konsultert 17.3.2014

✕ Why I did the Camino. (2002-). Hentet fra

www.santiago-compostela.net

Konsultert 26.4.2015

✕ Women on the Camino de Santiago (2013). Hentet fra

<http://womentravelblog.com/destinations/women-camino-de-santiago/>

Konsultert 23.4.2015

✕ www.allertravel.no

Konsultert 29.2.2015

✕ www.archicompostela.org

Konsultert 12.1.2011

✕ Åmås, Knut Olav. Stadig flere går pilegrimsvandring i Norge. Jeg hadde slett ikke tenkt å bli en av dem. (2013) Hentet fra

www.aftenposten.no/meninger/Stadig-flere-gar-pilegrimsvandring-i-Norge-Jeg-hadde-ikke-tenkt-a-bli-en-av-dem-7268908.html

Konsultert 4.8.2013

Diagrammer:

S.41. Fig. 1 – Graf over besøkende til Santiago laget etter tall hentet fra:

<http://archicompostela.org/Peregrinos/Estadisticas/peregrinanos.htm>

S.60-62. Fig 2, 3 og 4. Sirkeldiagramer laget etter tall jeg hentet fra:

Xacobeo. De un recurso a un evento turístico global.

